

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1879-1880.

*Vergadering op Donderdag, den 18^{den} December 1879,
's avonds ten half acht ure.*

De VOORZITTER, de vergadering geopend hebbende, zegt:

Bij het bestuur is ingekomen een brief van Mevrouw Van Mulken, berichtende het overlijden van haren echtgenoot, generaal Van Mulken, lid onzer vereeniging. Het bestuur heeft bereids een brief van rouwbeklag aan Mevrouw Van Mulken gezonden en het zij mij thans geoorloofd met een enkel woord den overledene ook hier te gedenken.

Generaal Van Mulken was een van die menschen, die men het best noemt, wanneer men, zonder eenigen omslag van woorden eenvoudig zegt, wat zij gedaan hebben in hun leven.

Op jengdigen leeftijd, bij het herwinnen van ons onafhankelijk volksbestaan, trad Van Mulken in den krijgsdienst en nam hij kort daarop deel aan de heldenfeiten bij Waterloo.

Later heeft hij de krijgsverrichtingen in 1830 en '31 bijgewoond.

Aan de militaire academie is Van Mulken de baanbreker geweest voor de wetenschappelijke ontwikkeling van den officier. Anderen mogen na hem met vrucht hebben voortgebouwd aan de verspreiding van militaire kennis onder het leger, ontegen-

zeggelijk komt hem de eer toe het eerst met kracht dat terrein te hebben ontgonnen op een oogenblik dat er in dit opzicht bij ons nog zoo goed als niets bestond.

Later heeft Van Mulken het instructie-bataljon opgericht en is hij eenige jaren op verdienstelijke wijze het hoofd dezer nuttige militaire inrichting geweest.

In rang opklimmende, evenzeer als in de algemeene achting, heeft hij, aan het hoofd van een regiment, als militair bevelhebber, als Volksvertegenwoordiger, als Minister, als lid van den Raad van State, Koning en Vaderland steeds trouw en eerlijk gediend en overal, waar hij is opgetreden, heeft hij zijn taak op eervolle wijze vervuld, met die kalmte, met die bedaardheid van karakter, met die helderheid van geest, met die onvermoeide werkzaamheid, die hem altijd hebben gekenmerkt en die hem zijn bijgebleven tot het laatste oogenblik van zijn langdurig leven. Zijn werken hield op bij zijn sterven.

Bij het graf van Van Mulken is met waarheid gezegd dat hij aan zijn kinderen de beste erfenis heeft gelaten, die een vader zijn kinderen kan nalaten: een naam zonder vlek en smet, een naam, die steeds in hoogachting zal blijven bij zijn wapenbroeders en zijn landgenooten.

Onze vereeniging vereenigt zich met die hulde, en het is hiervoor dat ik het woord heb gevoerd.

(Algemeene toejuiching).

De Voorzitter. Ik wensch der vergadering nog een punt ter overweging te geven. Ik behoef naauwelijks te gewagen van de krijgsverrichtingen in het noorden van Sumatra. Ik behoef niet te zeggen dat onze wapenroem dáár opnieuw met luister is gehandhaafd en ik behoef evenmin te zeggen dat zich dáár met roem heeft onderscheiden de bevelhebber, generaal Van der Heijden. Het bestuur is van oordeel, dat het ons past aan generaal Van der Heijden de hulde der vereeniging te brengen; en het verzoekt daarom gemachtigd te worden den generaal die hulde bij brief over te brengen.

Hiertoe wordt bij acclamatie besloten.

Alsnu wordt overgegaan tot de onderwerpen aan de orde.

In de *eerste* plaats de ballotage van kandidaten.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen als nieuwe leden worden toegelaten de heeren:

F. C. Burgers, Majoor der Infanterie, O.-I. leger.

J. Eck, 2^e Luitenant der Cavalerie.

J. D. N. De Fremery, 1^e Luitenant der Artillerie.

W. F. N. Von Gensau, 1^e Luitenant der Infanterie, O.-I. leger.

E. K. J. V. Van Mulken, 1^e Luitenant bij het Regt. Grenadiers en Jagers.

H. L. Van Oordt, 2^e Luitenant der Artillerie.

J. N. Roelants, Kapitein der Infanterie.

J. A. Roeloffs, 1^e Luitenant der Infanterie.

F. H. A. Sabron, 1^e Luitenant der Infanterie.

J. K. J. Van Son, 1^e Luitenant der Cavalerie.

J. S. Theunissen, 1^e Luitenant der Artillerie.

W. R. H. Wakker, 1^e Luitenant der Infanterie.

E. G. Winkel, 1^e Luitenant der Infanterie.

C. De Wit, Kapitein der Artillerie; — allen te 's Gravenhage.

Jhr. A. H. M. M. Van Pabst van Bingerden, 1^e Luitenant der Infanterie, te Arnhem.

Ten *tweede* de discussie over de voordracht, den 19^{en} December 1878 door den heer Van Dam van Isselt gehouden, over *de opleiding tot officier, en het middelbaar onderwijs bij het leger.*

Deze discussie werd ingeleid door den heer A. KOOL, met het houden der volgende voordracht:

Mijne Heeren!

Zij onder mijne geachte medeleden dezer vereeniging, die op den 19^{en} December des vorigen jaars met mij te dezer plaatse vereenigd waren, hebben ongetwijfeld, even als ik, eene aangename herinnering bewaard van het genot, dat wij op dien avond hebben gesmaakt. Immers, wanneer men schoone, ja dikwijls verheven, grootsche gedachten in keurigen vorm en in boeiende schoone taal over een zeer belangrijk en ons nater harte liggend onderwerp hoort uiten, dan *moet* men genieten. Zóó is het dan ook met ons, de hoorders van den heer Van Dam van Isselt op genoemden avond gegaan en nog klinken

ons de bijvalsbetuigingen in de ooren, welke de door onzen geachten Voorzitter gesproken woorden van dank vergezelden, ook als een bewijs der verwachting, dat de indruk door den spreker gemaakt, niet zoude zijn die van een oogenblik, maar dat hij zich vestigen zoude in ons gemoed. Zóó moest het wel wezen, want wie onzer heeft niet gevoeld dat, afgescheiden van de voortreffelijke wijze, waarop de spreker zich heeft gekweten van de taak, welke hij op zich nam, hij een stoute greep heeft gedaan in het actueele leven, dat hij een snaar deed trillen, die in ons de gedachte wakker maakte aan één van die vele vraagstukken ter oplossing op militair gebied, welke, zeker niet het minst gewichtige en meest gemakkelijke, dat aantrekkelijke heeft, dat het in menig opzicht de hoop en de toekomst van het leger vertegenwoordigt.

Gedurende de laatste jaren mijner actief militaire loopbaan meer van nabij met ons militair onderwijs, voor zoover dit de opleiding tot officier betreft, in aanraking gekomen zijnde, greep ik gaarne de gelegenheid aan, mij door het bestuur onzer Vereeniging geboden, om de discussiën over de verhandelingen van den heer Van Dam van Isselt in te leiden. Gaarne, vooreerst omdat ik het op prijs stelde den spreker, met wien ik verscheidene malen het voorrecht had over dit onderwerp van gedachten te wisselen, een bewijs te geven van de groote belangstelling waarmede ik zijne denkbeelden aan de mijne heb getoetst; gaarne ook, omdat ik daardoor aan zijn oordeel, waarin ik zooveel vertrouwen stel, de overwegingen kan onderwerpen, waartoe mij de studie van zijne in druk verschenen redevoering aanleiding gaf.

Intusschen ontveinsde ik mij bij de aanvaarding der op mij genomen taak, geenszins — en naarmate ik in den arbeid vorderde, bleek mij meer en meer dat mijne opvatting dienaangaande de juiste was — dat ook deze roos hare doornen droeg, omdat het mij niet altijd even gemakkelijk zoude vallen om mij aan den invloed te ontworstelen van, in het afgetrokken beschouwd, grootsche denkbeelden, wier practische toepassing zooveel aantrekkelijks beloofde, en daarbij met juistheid te bepalen in hoeverre die gedachten rijp waren om van den

stam der theorie overgeënt te worden op de groenende takken der werkelijkheid. Bedrieg ik mij niet, en mag ik de gewaarwordingen van anderen afmeten naar mijne eigene, dan bestaat er in den mensch steeds eene neiging, ook dan, wanneer hij streeft naar eene juiste critiek, om zich mede te laten slepen door, om zijn eigen oordeel gevangen te geven aan gedachten, welke treffen door hun edelen zin, door hunne levende frischheid, door de stoutheid van hunnen vlegelslag, en moeite kost het dan soms om den geest te onttrekken aan den invloed van de ideale wereld, die men niet dan noode verlaat, wanneer men ziet dat zij niet overgebracht kan worden in de koude realiteit. Dichterlijke gedachten slepen mede; zij, die geacht kunnen worden te zijn de waarheid, als kern besloten in een kristalvorm, waarvan de vele vlakken het ééne inwendige beeld in velerlei gedaante en kleuren weerkaatsen, vangen aan met onweerstaanbare kracht onzen geest te boeien; en wanneer men dan aan de fascinatie onttrokken, gepoogd heeft het ééne beeld in zijn juiststen vorm te construeeren uit de vele beelden van het kristal, wie onzer kan het zeggen, hoeveel er dan tegen eigen wil en dank nog overgebleven is van den invloed der tooverwereld, welke men oorspronkelijk zag? Moeite kostte het mij, mijne Heeren, om mij steeds van dit alles bewust te blijven, en in hoeverre het mij gelukt is dienovereenkomstig te denken en te schrijven, in hoever ik niet mistastte in de waardeering van de mate waarin de door den spreker in zijne schoone studie neergelegde denkbeelden tot de wereld der droombeelden moeten blijven behooren of wel levensvatbaarheid bezitten in onze prozaïsche werkelijkheid, daarvan moet ik het oordeel overlaten aan den spreker zelven en aan U, belangstellenden in ons militair onderwijs.

Ik moge verder nog wijzen op een ander bezwaar, waarop ik bij mijnen arbeid stuitte: de ongemeene rijkdom van de door den heer van Dam Van Isselt behandelde stof, die het ondoenlijk maakt om den geheelen door hem beploegden akker met hem af te wandelen. Het doen eener keuze uit dien schat van onderwerpen, die tot gedachtenwisseling aanleiding kunnen geven, was gebiedende plicht, zelfbeperking eisch, daar waar eene zoozeer gewenschte discussie nog de tijd ter ontspinning

moest worden gelaten. Liefst deed ik de keuze op het terrein der toepassingen, ook al kon uitgesproken meeningverschil met den spreker omtrent de deugdelijkheid van het door hem opgetrokken gebouw, aanleiding geven tot de gedachte, dat ik de stevigheid van zijne fundamenteen over het hoofd zoude hebben gezien. Wel verre er van daan, dat dit het geval is zie ik uitsluitend ter wille van ruimere gedachtenwisseling van het genoeg af om U, mijne Heeren, zij het ook slechts in ruime trekken de beginselen voor den geest terug te roepen, door den heer Van Dam op zoo meesterlijke wijze ontwikkeld als de grondslagen voor het opleidingsstelsel tot officier, zie ik er ook noode van af, om aangaande menig punt uit zijne be- toogvoering ter bepaling van die beginselen met hem te rede- kavelen. Slechts een paar grepen moge ik doen in het eerste, daarop betrekking hebbende, bespiegelende gedeelte van zijne redevoering om mij naderhand meer uitvoerig op het terrein der toepassingen te bewegen.

In de eerste plaats moet ik dan opmerken dat de spreker ergens zegt: „Waar ik gebreken opspoorde, daar heb ik in de eerste plaats den blik op mijzelven gericht en onderzoek gedaan naar datgene, waarin ik zelf te kort schoot, waaraan ik zelf behoefte gevoelde." De waarde van dit onderzoek in eigen boe- zem wil ik geenszins miskennen, integendeel ik schat haar hoog; maar de deugdelijkheid van dien maatstaf is zeer afhankelijk van de persoonlijkheid van den onderzoeker, van de eischen die hij zichzelven stelt, van de modestie die hem bezielt. Dit ten opzichte van den spreker uit te vorschen wil en mag ik niet, maar wel wil ik hem mededeelen — en ik verzoek hem dit niet als eene mij tegen de borst stuitende laffe vleierij te be- schouwen — dat zijn persoon, zijn leven en werken voor mij, en zeker voor vele anderen met mij, een zeer onvolkomen bewijs zijn voor het minder goede van het stelsel van onderwijs en opvoeding der Militaire Academie in het laatst der vijftiger jaren.

Met hoeveel instemming men ook den spreker volge, daar waar hij de eischen van ontwikkeling, kennis en karakter aan den officier te stellen, toetst aan diens schoone roe- ping, toch moet het treffen, dat hij zich op een standpunt

plaats, wat minder juist is ter beoordeeling van het vraagstuk dat hij wil oplossen, en waarvan de invloed zich, naar ik meen, in zijne beschouwingen en zijn stelsel vooral laat nasporen. Het is het standpunt van den onderwijzer pädagoog in de gewone beteekenis des woords, die verlangt, dat eene geheele talrijke klasse van staatsburgers zoo ver gebracht worde, dat zij zich met hem op zijne estrade zal *kunnen* plaatsen; het is het standpunt van den vurigen bewonderaar van ontwikkelend onderwijs, die de roeping van de, wat het getal harer leden betreft, talrijkste instelling van den staat evenzeer zoekt in vorming en ontwikkeling dier leden voor de burgermaatschappij, als in bekwaming voor hare zeer eigenaardige en bijzondere bestemming. Binnen zekere grenzen zal ieder in deze richting gaarne met hem medegaan en hem de hand reiken ter bereiking van het doel, maar men zij voorzichtig met de juiste grenzen niet uit 't oog te verliezen en de hoofdzaak ook werkelijk de hoofdzaak te laten blijven. Ieder gevoelt dat de officier een onderwijzer en opvoeder moet zijn in eene zekere richting, maar ieder weet evenzeer, dat het onmogelijk is van alle officieren onderwijzers en pädagogen in den algemeenen zin te maken; wie daarvan nog niet overtuigd mocht zijn, trachte zich slechts rekenschap te geven van het betrekkelijk klein aantal werkelijke pädagogen zelfs onder hen, die in het gewone onderwijs hunne levensroeping zoeken. Zoo zal ook iedereen gaarne met den spreker medegaan, wanneer hij den dienstdtijd van een onontwikkeld jong soldaat tot een zegen in de toekomst voor hem wil maken door hem dat onderwijs te geven, wat hem in zijne jeugd uit onkunde, of wat nog erger is, uit eigenbelang werd onthouden, maar het leger mag daarom niet zijne hoofdbestemming zoeken in de vervulling *dier* taak, maar in de waarborging der militaire kracht, als onderdeel der nationale kracht des volks.

Verder moge ik dan de aandacht vestigen op de zeer uitvoerige betoogen door den spreker ten nadeele van het kazerneleven in 't midden gebracht. Veel van 't geen hij daaromtrent aanvoert is treffend juist, evenzeer als de wijze, waarop hij zijn betoog grondvest en opbouwt, breede opvatting der dingen verraadt. Maar breede opvatting voert lichtelijk buiten de wer-

kelijkheid, van waar onderscheiding der details, van waar waarneming der werkelijk bestaande omtrekken en grenzen ons ontgaat. Dientengevolge maken wij wel eens verkeerde gevolgtrekkingen, wanneer wij den adelaarsblik die 't geheel overziet verruilen tegen 't gewone menschenoog in 't dagelijksch leven en daarbij slechts de indrukken door eerstgenoemden blik verkregen als maatstaf aanleggen. Zoodanige handeling heeft den spreker de kazerneering als middel van militaire huisvesting in 't algemeen en voor 't militair onderwijs in het bijzonder meer-malen met elkander doen verwarren; heeft hem over het hoofd doen zien dat met de periode der kazerneering meer en meer een verbetering in de zeden en gewoonten des militairen levens, ik zeg niet *door* haar, maar toch *met* haar, valt te constateeren; deed hem uit het oog verliezen dat de niet genoeg te waar-deeren invloed van het vrouwelijk element op de karaktervorming van onze aankomende militaire jongelingschap niet behoeft ondermijnd te worden als een gevolg van een opleidingsstelsel met kazerneering; heeft hem onbillijk doen worden in de beoordeeling van de resultaten onzer militaire academie, vooral waar hij, op de militaire leeraars zinspelende, meent, dat nimmer nieuw bloed gebracht wordt in het lichaam, waar zeer licht eenzijdigheid de oorzaak worden kan van misvorming, terwijl de ondervinding — en niet het minst in latere jaren — aangetoond heeft, dat die vrees niet behoeft te bestaan.

En nu, onder dankbare herinnering aan de schoone bewoordingen, waarin de spreker de stelling, het nut en de roeping van het leger in de maatschappij aanduidde, waarin hij ons de waarde, ja, de noodzakelijkheid van een hooge moreele en intellectueele ontwikkeling in het leger, en vooral in den officiersstand schetste, en met hem diep doordrongen van het besef dat de regeling van de opleiding tot officier grootelijks behoefte heeft aan verbetering om op voldoende wijze te naderen tot het ideaal, dat de richting der beweging moet aangeven, kunnen wij er toe overgaan om te onderzoeken of zijne voorstellen rekening houden met het in de werkelijkheid bereikbare.

Het zij mij vergund, ter tegemoetkoming aan uw geheugen U

in ruime trekken het stelsel van den heer Van Dam van Isselt te omschrijven.

De eigenlijke opleiding tot officier heeft plaats aan twee militaire scholen, waarvan de eene, te Leiden gevestigd, jongelieden bestemd voor de Infanterie, Cavalerie en een gedeelte voor de Artillerie opneemt, terwijl de andere te Delft voorzien moet in de opleiding van de overblijvende jongelui bestemd voor de Artillerie, met die, welke bij de Genie en de Militaire Administratie willen dienen. Als grondslag voor de ter toelating gevorderde kennis wordt ongeveer aangenomen het programma van het eindexamen eener H. B. S. met 5jarigen cursus; een minimum leeftijd wordt niet, de maximum leeftijd voor de toelating op vol 22 jaar bepaald. De cursus duurt 4 jaar; theoretisch onderricht aan de Militaire school wordt gegeven van 15 September tot 15 Mei; het 1ste jaar vangt echter aan op 1 October, het laatste eindigt op 30 April; de theoretische cursus loopt alzo over 31 maanden. Gedurende de 4 zomermaanden doen de leerlingen dienst in de verschillende lagere graden in het leger. Na de eerste twee studiejaren doorloopen te hebben leggen zij het vaandrigsexamen, aan het einde van het 4de jaar het officiers examen af. De jongelieden zijn niet gekazerneerd maar wonen op eigen gelegenheid.

De programma's van onderwijs zijn omvangrijk; ik kom daarop nader terug; voor de leerlingen der Artillerie wordt de opleiding geregeld naarmate zij zich meer speciaal op 't gebied der technologie, der vesting-artillerie of der bereden artillerie willen bewegen. Behalve eenige militaire vakken krijgen de Genisten onderwijs in alle vakken, waarover het onderricht aan de Polytechnische school te Delft voor toekomstige Civiel-ingenieurs loopt. De stof ter aanvulling van deze Militaire scholen wenscht de heer Van Dam van Isselt te verkrijgen langs verschillende wegen, omdat hij meent — naar mijne meening volkomen terecht — dat de productiviteit der Hoogere Burgerscholen nog in lange jaren niet voldoende zal zijn om aan de behoeften aan leerlingen te voldoen.

Vasthoudende aan den eisch dat het eindexamen der H. B. S. de maat der kennis ter toelating aan de Militaire scholen moet

zijn, vergemakkelijkt hij het verkrijgen van die kennis door de oprichting eener cadettenschool te Breda, alwaar behalve in eenige weinige militaire vakken, onderricht gegeven wordt ongeveer overeenkomende met dat der drie hoogste klassen eener H. B. S., terwijl althans voorloopig het onderwijs der beide laagste klassen eener zoodanige school gegeven wordt aan twee aspirant-cadetten-scholen te Haarlem en te Kampen, de laatste verbonden aan het Instructie-Bataillon. Aan deze scholen wordt ook dadelijk toelating tot de 2de klasse veroorloofd. De cursus aan de aspirant-cadetten-scholen duurt (ik veronderstel met eenige interruptie tot vacantie) 20 maanden; de candidaten moeten 15 of 16 jaren oud zijn; zij doen na het einde van het 2de cursusjaar (30 April), mits minstens 17 jaar oud zijnde, tot 1 Augustus dienst bij het leger. De algemeene grondslagen voor de cadettenschool zijn jaarlijksche toelating tot het 1^e of 2^e jaar; gedurende den 3jarigen cursus wordt 28 maanden onderwijs gegeven; de cadetten ouder dan 18 jaar doen elk jaar 1 maand dienst in het leger; de toelating geschiedt op een leeftijd van minstens 15 en hoogstens 17 jaar.

De toetreding tot de militaire scholen voor hen, die niet aan het onderwijs aan de aspirant-cadetten- en cadetten-school hebben deelgenomen, wordt aangewakkerd door beurzen tot het bezoeken der hoogere burgerscholen en gymnasiën en premiën voor hen, die hunne studiën vóór de toelating tot de militaire school geheel voor eigen rekening hebben volbracht.

Wanneer men het geschetste stelsel toetst aan de vraag of de ontwikkeling van een dienovereenkomstig gevormd officiers-corps, bevredigend te noemen is, dan kan daarop zonder aarzelen bevestigend geantwoord worden. Jongelieden, die den geheelen cursus eener hoogere burgerschool of van een gymnasium hebben doorloopen, en dan nog gedurende 4 jaren theoretische, grootendeels militaire studiën, afgewisseld door perioden van praktische vorming bij den troep volbrengen, moeten het Nederlandsche officiers-corps brengen tot een gemiddeld niveau van kennis, veel grooter dan bij eenige andere Europeesche mogendheid. Deze gedachte is zeer zeker uitlokkend

genoeg om met ingenomenheid het stelsel en zijne vermoedelijke gevolgen te gaan bestudeeren, vooral om daarbij te leeren kennen of de nadeelen die er aan verbonden zijn, niet van dien aard zijn, dat men het verwerven der niet te miskennen voordeelen zal moeten laten varen.

Vooraf dienen wij echter de vraag te stellen of eene zoodanigen graad van kennis als het stelsel van den Heer V. D. v. I. belooft, werkelijk gevorderd moet worden van alle officieren: want wordt deze vraag bevestigend beantwoord, dan is alle afwegen van voor- tegen nadeelen overbodig, daar men, welke de nadeelen ook mogen zijn, een stelsel *moet* aanvaarden dat tot het bereiken van het gestelde doel onmisbaar is.

Mij dunkt de daareven gedane vraag laat zich gereedelijk terug brengen tot twee andere, en wel in de eerste plaats die, of over het algemeen van de Nederlandsche officieren een kennis gevorderd moet worden, grooter dan die, welke bij het stelsel der Academiewet van 1869 en ook bij die van 1877 wordt verkregen, aangenomen dat deze laatste wet de wetenschappelijke resultaten zal opleveren, welke men zich bij hare vervaardiging voorstelde te bereiken, iets wat alleen door de ervaring zal kunnen worden uitgemaakt. Wij herinneren er aan, dat het de bedoeling geweest is om het leerprogramma van de beide hoogste klassen eener H. B. S., met eenige reductie wat het aantal vakken betreft, over te brengen naar de beide eerste studie jaren aan de Academie.

Bepalen wij ons nu voor een oogenblik bij de wapens der Infanterie en Cavalerie en stellen wij ons voor, dat aan jongelieden, welke toegerust zijn met de algemeene kennis en ontwikkeling, welke het onderwijs aan eene H. B. S. verschaft, twee jaren tijd gegeven wordt tot het volbrengen van hunne vakstudiën, dan zal men gereedelijk moeten erkennen, dat bij een goed gebruik dezer beide jaren aan de jongelieden eene opleiding gegeven kan worden, zoodanig dat hunne werkelijke kennis zeker even groot, en vermoedelijk wel grooter is dan die van de meest ontwikkelde jonge officieren van eenig ander Europeesch leger; ja, dat men zijne eischen met alle gerustheid lager zou kunnen stellen, zonder dat men den toets der verge-

lijking met andere officierscorpsen zoude behoeven te schuwen. Wanneer men zich de moeite geeft om de opleiding van de officieren van andere legers en vooral van het Duitsche leger, alwaar het officierscorps zich terecht op een zeer voldoende algemeen graad van ontwikkeling en kennis beroemt, eenigszins en détail na te gaan, dan zal men billijkerwijze tot geen andere uitkomst kunnen geraken.

Ik hoop dat men mij hier wel zal verstaan: ik heb mij niet afgevraagd, of ik eene grootere mate van kennis bij het officierencorps dan bij ons de Academie verschaft, wanneer zij aangeboden werd, niet gaarne zou aanvaarden; maar wel heb ik gevraagd of meerdere ontwikkeling en kennis noodig is, om aan het officierscorps den naam van een der wetenschappelijk best onderlegde van Europa te kunnen geven; en dan geloof ik niet, dat iemand op die vraag een ontkennend antwoord zal geven, maar dat velen zullen erkennen, dat men zijn eischen veeleer lager mag stellen, dan dat aan hooger eischen behoeft te worden gedacht.

De tweede vraag, waartoe de straks genoemde hoofdvraag zich laat terugbrengen is deze: moet van *alle* officieren bij hunne aanstelling *dezel/de* graad van kennis en ontwikkeling gevorderd worden? Moet ik deze vraag beantwoorden met het oog op de noodzakelijkheid, dan antwoord ik *neen*; maar met het oog op wenschelijkheid, dan zeg ik *ja*; bij dit laatste natuurlijk op den voorgrond stellende, dat het algemeene peil van kennis wordt aangenomen in verband met de hoogste eischen en niet met de laagste. Dit behoeft geen betoog, want hoe meer kennis, hoe meer waarborg van deugdelijkheid. Maar dit sluit de *noodzakelijkheid* van gelijke ontwikkeling bij de officiersaanstelling niet in, omdat het ontwikkelingstijdperk met dat oogenblik volstrekt niet afgesloten is, maar slechts in eene nieuwe phase treedt. Minimum eisch moet zijn, dat de jonge officier een zoodanige opleiding ontvangen hebbe 1°. voldoende om berekend te zijn voor de diensten waartoe hij geroepen wordt, en bovendien om met zelfvertrouwen en waardigheid op te treden in zijne functie; en 2°. dat hij zulk een grondslag van kennis hebbe gelegd, dat hij met vrucht zijne studiën kunne voortzetten in zoodanige

richting, dat hij zich geleidelijk voor de vervulling van hoogere of meer kennis vereischende functiën kunne bekwamen. Dit vergete men niet, dat de beste opleiding der wereld luttel resultaat oplevert, wanneer de jonge officier zijn leertijd geëindigd acht bij zijne aanstelling, terwijl omgekeerd opgemerkt moet worden — en dit is van groot belang bij de oplossing der quaestie — dat bij die officieren, welke met lust tot studie bezield zijn, ook al hebben zij eene minder goede opleiding bekomen, voortdurend het streven bestaat, om zich in alle opzichten op te werken tot het peil van degenen, die wetenschappelijk hunne meerderen waren, en dat in deze edele rivaliteit een machtig correctief te vinden is voor die minder goede opleiding, mits zij aan de evengenoemde door mij gestelde voorwaarden voldoet. Wanneer ik immer vrede zou kunnen krijgen met de tegenwoordige in menig opzicht zoo onvoldoende opleiding tot officier bij de corpsen, dan zou dit zijn door mijne in dit opzicht bij de Staf- en Krijgsschool opgedane ondervinding.

Intusschen al ben ik het nu met mij zelven eens geworden omtrent de vraag of de hoogere ontwikkeling, die het stelsel van den Heer V. D. v. I. mij aanbiedt bepaald noodig is, en beantwoord ik haar ontkennend, dit neemt niet weg, dat ik de voordeelen van zijn stelsel gaarne aanvaard, wanneer daartegen geen groote bezwaren aan te voeren zijn. Om dit te beoordeelen moeten wij ons rekenschap trachten te geven van de werking en gevolgen van het voorgestelde systema.

Het voldoen aan het eind-examen van hoogere burgerschool of gymnasium is door den voorsteller als voorwaarde voor de toelating tot de Militaire School aangenomen. Wat heeft de ondervinding bij ons geleerd ten opzichte van het getal jongelieden, die den geheelen cursus eener hoogere burgerschool doorloopen hebbende, hunne loopbaan in het leger trachten te vinden? Wij weten 't allen: dit getal was tijdens de werking der Academie-wet van 1869 zeer klein, en nog veel kleiner het getal van hen, wier poging bij het aspiranten-examen met een gunstigen uitslag bekroond werd. Is er eenige reden denkbaar, die recht geeft om aan te nemen, dat een soortgelijk stelsel in de toekomst op de Militaire Scholen van den Heer V. D. v.

I. toegepast, althans wat het getal der candidaten aangaat, betere uitkomsten zal opleveren? ik geloof het niet. Hoe gaarne men ook met hem het element der burgeraspiranten op ruime schaal vertegenwoordigd zou wenschen te zien onder de Candidaten voor de Militaire Scholen en hoezeer men het met hem een verblijvend teeken des tijds zou noemen, wanneer het getal burgeraspiranten grooter werd dan het groot getal plaatsen, dat hij hun toedenkt, men make zich daaromtrent geen illusiën. Dezelfde oorzaken, die in de periode van 1872 tot '76 aanleiding gaven tot de toen waargenomen verschijnselen, zullen zich wederom voordoen. Men zoekte die oorzaken echter op de juiste plaats, en wanneer de spreker ze voor een goed deel meent te moeten ontdekken in de omstandigheid, dat de veiligste, gemakkelijkste en goedkoopste weg naar den officiersrang aan gindsche zijde van Breda's kasteel was gelegen, en in het feit dat eene gedeeltelijke wettelijke regeling van het militair onderwijs tot even onvolkomen als onvoldoende uitkomsten moest leiden, dan geloof ik, dat hij aan bijoorzaken een te grooten invloed toekent. Bovendien wanneer de wettelijke regeling van het geheele militaire onderwijs toenmaals den stroom had willen leiden langs het eindexamen van de H. B. S. — bij eene andere regeling zoude men het dualisme in de opleiding tot officier met de door den spreker gewraakte gevolgen langs wettelijken weg teruggelagen hebben — dan zou men wellicht eenige officieren van de gelijke wetenschappelijke ontwikkeling meer in het leger hebben gebracht, maar ten koste van een nog veel grootere wanverhouding tusschen behoefte en aanvulling in het Officierscorps, dan wij helaas, gedurende de laatste jaren hebben waargenomen. Ik voor mij, zoek de overwegende hoofdoorzaak van de, tot mijn spijt, mislukte proef met de Academiewet van 1869 dan ook elders.

Bij een handeldrijvend en bij uitstek vredelievend volk als het onze, zal men nimmer kunnen verwachten dat de aantrekkingskracht van het militaire beroep sterk genoeg zal werken op hen, die niet tot de begenadigden door de fortuin behooren, om hen het bezwaar te doen overwinnen van gedurende eene lange reeks van jaren van kleine tractementen te moeten leven,

wanneer de reeds door hen verworven kundigheden hen op menig ander gebied een veel helderder gezichtseinder doen aanschouwen; evenmin zal die kracht voldoende zijn, om vele meer middelden in het aanzien, dat de officier qualitate qua in den lande geniet, eene compensatie te doen zien van de schaduwzijden aan deze maatschappelijke positie verbonden. Men verlieze dit toch vooral niet uit het oog, want daarin juist liggen voor een groot deel de bezwaren die bij ons en in meer andere landen overwonnen moeten worden; men lette daar vooral op wanneer men er toe overgaat om vergelijkingen te maken. Men trekke bijv. de parallel in dit opzicht tusschen Duitschland en ons vaderland; tusschen Duitschland, alwaar iedere familie uit den deftigen stand er een eer in stelt, dat ten minste een harer zonen in de rangen van het officierscorps is opgenomen —, in Nederland, waar bij menig huisvader in denzelfden stand de kansen voor een pretendent naar de hand zijner dochter aanzienlijk dalen, ten gevolge der omstandigheid dat hij van het schoone wapenbedrijf zijn levenstaak heeft gemaakt. Men moge er nu naar streven om door alle denkbare middelen de populariteit van het leger en tevens het aanzien van den officiersstand bij het volk te bevorderen, den band, die volk en leger te zamen hecht, aanzienlijk te versterken: ik juich dit ten volle toe en geloof dat de uitkomsten van zoodanig streven ook aan de meer gemakkelijke en goede aanvulling van de rangen van het officierscorps zullen ten goede komen. Ja, ik ben er van overtuigd, dat wij zoo eindelijk langs natuurlijken weg geraken zullen tot de door den Hr. V. D. v. I. gewenschte toestanden, dat wij dan zoo ver zullen komen dat de eenheid van voorbereidende en van militair wetenschappelijke opleiding tot het officiersschap op den grondslag van een breede en flinke ontwikkeling van den jongeling in de burgermaatschappij als van zelve verkregen zullen worden; dat wij dan ook de toestanden geboren zullen zien worden, waarnaar de spreker haakt en welke ons officierscorps, zonder dat het iets behoeft op te geven van de voordeelen, welke het in enkele opzichten boven het Pruisisch officierscorps vóór heeft, in alle andere opzichten dat corps zullen doen evenaren, geheel daargelaten of de superioriteit van dat

officierscorps toeteschrijven is aan de bij de opleiding aan te wijzen reminiscences van oud romeinsche en grieksche begrippen en toestanden (blz. 135). Maar op 't oogenblik en voor nog lange jaren na dezen, verkeeren wij in een minder gunstigen toestand en mogen wij de oogen daarvoor niet sluiten. Men bedenke dat onze militaire toestanden zijn eene afspiegeling van de begrippen, neigingen en gewaarwordingen van ons volk. Daar waar geen abnormale toestanden of geweldige gebeurtenissen eene omwenteling te weeg brengen in den natuurlijken gang van zaken, vormt het leger het volk niet, maar omgekeerd drukt het volk zijn stempel op het leger. Ja! van het leger kan wel een heilzame impulsie uitgaan tot verbetering van bestaande verkeerdheden ook bij het volk; met geduld en beleid voortwerkende zal het, als het daarbij de rede op zijne zijde heeft, eindigen met zijne overtuiging tot die des volks te maken; ze evenwel op gezag, en met miskennen van den heerschenden stroom van denkbelden op te willen dringen, is verloren moeite, is nuttelooze arbeid.

Wij mogen er dus in lange jaren nog niet op rekenen, dat het getal jongelieden, die zich, na een voldoende eindexamen van H. B. S. of G. afgelegd te hebben, geheel uit eigen aandrift voor de Militaire scholen candidaat zullen stellen, eenigszins voldoende zal zijn tot de aanvulling van de in het officierscorps ontstaande vacatures. De Hr. V. D. v. I. heeft dit zelf zeer juist aangeduid, en neemt, om den stroom te lokken in de door hem gegraven bedding, nevens de opleiding van een zeker getal jongelieden op aspirant-cadetten- en cadettenscholen het middel van beurzen en premiën te baat.

Wat zullen de finantiële gevolgen van dit stelsel zijn?

Het ligt in den aard der zaak, dat de opleiding aan de genoemde scholen niet dan ten koste van aanzienlijke uitgaven zal kunnen geschieden; deze kosten behoeven in het ontworpen stelsel per hoofd wel niet even hoog te zijn, als die welke aan ieder cadet op de Kon. Mil. Academie worden besteed, maar wil men de jonge lieden *goed* onderwijs geven en *goede* verpleging ten deel doen vallen, dan mag men de vereischte som toch niet te laag stellen. Ik meen verder dat men, wegens de redenen welke ik

daar even aanduidde, wel ongeveer dezelfde som zal moeten ten koste liggen aan ieder candidaat voor de militaire scholen, die voor eigen rekening den cursus aan de H. B. S. of het G. heeft gevolgd en niet behoort tot de weinigen, welke zonder eenigen prikkel van buiten af, met een diploma van voldoende eindexamen gewapend naar een plaatsing tot officier dingen. In de praktijk zal het daarop nêerkomen, dat de Staat, wil hij zich van een voldoende toeloop verzekerd houden, gedurende een zeker aantal jaren, waarvan het getal zeer bezwaarlijk met juistheid aan te geven is, maar dat men stellig op gemiddeld drie zal kunnen bepalen, de kosten van opleiding, onderwijs en opvoeding van zijne candidaten voor de Militaire scholen zal moeten dragen. De Hr. V. D. v. I. spreekt dan ook van beurzen van *f* 6 à 800 gedurende eenige jaren, of van premien van *f* 2000 en *f* 3000 bij het officier worden uit te keeren. Zou men mij van overdrijving kunnen beschuldigen, wanneer ik aanneem dat ieder candidaat voor de militaire scholen den lande reeds gemiddeld *f* 2000 heeft gekost of zal kosten (dit laatste in den vorm eener later uit te keeren premie) wanneer hij op die school wordt toegelaten? Ik zie hierbij nu niet over het hoofd, dat men van een gedeelte dier jongelieden en wel van hen, die de cadetten-school bezoeken, in geval van mobilisatie nuttig partij zal kunnen trekken, en dat zij dus ook aan de inrichting geen geheel dood kapitaal vormen; maar in mindering van het kader in vreedestijd zal men ze niet mogen uittrekken.

Voor dat wij kunnen begrooten, welke sommen per jaar uitgegeven zullen moeten worden bij invoering van het voorgedragen stelsel, zoo als het zich volgens de daareven gestelde praemissen zou voordoen, moeten wij nog een oogenblik onze aandacht wijden aan het getal jongelieden, dat jaarlijks aan de Militaire school moet toegelaten worden. Bij de becijfering van dat getal kom ik tot eenigszins andere uitkomsten als de Hr. V. D. v. I.; grootendeels ten gevolge van de omstandigheid dat hij zich grondt op het gemiddeld aantal officieren, dat gedurende de 10 jarige periode 1862/71 jaarlijks is aangesteld, zonder daarbij in aanmerking te nemen het incompleet hier en in Indië, waartoe die getallen ons hebben gebracht. Ik

heb getracht, naar aanleiding van de cijfers der laatste 17 jaar, tot eene benaderende raming te komen van het jaarlijks hier te lande aan te stellen aantal officieren voor het Ned. en Ned. Ind. leger, wanneer men

1°. wil trachten voortaan voor geen incompleet te staan en

2°. het nu bestaande incompleet in 10 jaar tijds wil aanvullen. Ik neem daarbij aan, dat in Indië per jaar gemiddeld hetzelfde getal officieren zal kunnen aangesteld worden als in dezelfde 17 jarige periode, en houd in het oog dat de tegenwoordige normale formatie van het Ned. Ind. leger, welke ik als grondslag aannam, ten gevolge der bezetting van Atjeh, uitgebreid zal moeten worden, maar dat daarentegen de gebeurtenissen aldaar gedurende de laatste 6 jaren, ons een abnormaal groot verlies aan officieren hebben berokkend. Voor Nederland heb ik mij natuurlijk op de bestaande organisatie gebaseerd, omdat men bij elken anderen grondslag in berekeningen van een geheel fictive waarde zou vervallen. Ik ben dan tot het besluit gekomen, dat de Militaire scholen voor de vier wapens en de Militaire administratie ongeveer 160 officieren s' jaars zullen moeten opleveren. Het getal candidaten voor die inrichtingen zal dus nog vrij aanzienlijk grooter moeten zijn. De statistiek van de K. M. A. gedurende het zestienjarig tijdvak 1860 t/m 1875 raadplegende, vindt men dat 9% meer cadetten aangesteld zijn dan den officiersrang hebben verkregen. (Men merke op, dat wij hier te doen hebben met 4, 3 en 2 jarige cursussen). De Hr. V. D. v. I. deelt ons als resultaat van een opzettelijk ingesteld onderzoek mede, dat bij eene vierjarige opleiding de gemiddelde verhouding der schoolbevolking tot den normalen afvoer staat in reden van ongeveer $4\frac{1}{2} : 1$. Zekerheidshalve rekent hij op een geheel jaar verlies op de 4 studiejaren en zou dus 25% meer Candidaten tot de Militaire Scholen moeten toelaten, dan hij 's jaars van die inrichtingen in het Officierscorps wenscht opgenomen te zien. Laat ons nu tusschen de getallen aanwijzende de resultaten van de Academie en die van het onderzoek van den Heer Van Dam een cijfer aannemen, dat zeker niet in het nadeel is van de finantieele gevolgen van zijn stelsel, bijv. 15%, dan zal men vinden dat ongeveer 184 candidaten per jaar tot de militaire scholen moeten wor-

den toegelaten. Een gedeelte hunner zal zich zonder eenigen geldelijken prikkel aanmelden, maar eens het beurzen- en premienstelsel bestaande en de vroegere ondervinding raadplegende, geloof ik reeds ruim te rekenen, wanneer ik het getal der zoodanigen op 35 per jaar stel. De 150 overigen kosten den Staat per hoofd ongeveer f 2000 en ik kom dan tot de slotsom, dat de voeding der militaire scholen aan het Rijk jaarlijks op een uitgaaf van ongeveer 3 ton gouds zal te staan komen. Nu wil ik echter gaarne erkennen, dat ik bij mijne berekening, welke ik met de meeste nauwkeurigheid heb trachten te verrichten, misschien tot cijfers ben gekomen, hooger dan door de toekomst als juist zullen worden gestaafd; immers bij deze zaak zijn te veel factoren in 't spel, die niemand in de hand heeft en die toch grooten invloed kunnen uitoefenen. Zij zouden echter ook, aan de behoeften der werkelijkheid beantwoordende, als de juiste maatstaf blijken te moeten worden aangenomen. Maar zelfs wanneer men het laag begroote getal van 110 jaarlijks aan te stellen officieren als maatstaf neemt, en op hetzelfde aantal candidaten zonder geldelijke tegemoetkoming rekent, dan nog kom ik tot eene jaarlijksche uitgaaf van 2 ton voor het Rijk.

Wij moeten nu verder nagaan, hoe de Militaire Scholen zullen werken. Deze inrichtingen zullen voor de vier studie jaren bevolkt moeten zijn met ongeveer 700, wellicht als het medevalt een 600tal leerlingen, die aldaar een theoretischen cursus van 31 maanden bijwonen, terwijl zij 17 maanden dienst doen bij het leger. De vroeger voor de Infanterie en Cavalerie zeer voldoende tweejarige cursus der Academiewet van 1869 — die, ik herinner er ten overvloede nog eens aan, uitging van hetzelfde peil van kennis der aspiranten als de Heer V. D. voor de Militaire Scholen verlangt — duurde met inbegrip der kampperioden 21, voor het zuiver theoretisch gedeelte 19 maanden. Nu mogen wij niet over 't hoofd zien, dat de bezoekers der Militaire Scholen in mindering kunnen komen, gedeeltelijk van de officieren en gedeeltelijk van het kader bij de verschillende corpsen. Wat de officieren aangaat, is dit echter alleen waar, althans wenschelijk, voor zoo verre het de oorlogsbehoeften van het leger geldt, en voor het kader, voor zoo verre wij niet zouden vervallen in eene voor den dagelijkschen dienst en de in-

structie nadeelige reductie, iets wat ik meen, dat bij de getallen, waarmede wij hier te doen hebben, wel niet het geval zal zijn; vooral niet wanneer men de noodige maatregelen neemt om het kader compleet te houden. Ik merk echter op, dat men dezelfde bepalingen op *elk* stelsel van opleiding tot officier kan toepassen; bij de opleiding bij de corpsen zijn zij gedurende jaren in toepassing gebracht en niets belet om (zooals trouwens zeker wel zal geschieden, naarmate van leeftijd, kennis en geschiktheid) over de cadetten der Kon. Mil. Academie voor de aanvulling der officieren en van het kader in oorlogstijd te beschikken. De spreker, die een voorstander is van sterker kaders in oorlogs- dan in vreedetijd, zal dergelijke regeling zeker niet wraken.

Hoe men daarover ook denken moge, dit staat vast, dat de leerlingen der Militaire Scholen gedurende den tijd van hunne theoretische opleiding geen diensten bij de corpsen verrichten, en dat alle gedurende dien tijd voor hen te doene uitgaven, moeten gerekend worden ten laste van hun onderwijs te komen. Zonder nu in cene berekening te vervallen van de daarmede gepaard gaande onkosten, kan men aannemen, dat de kosten van onderhoud per dag voor iederen leerling der Militaire Scholen niet noemenswaard verschillen zullen van die welke voor een cadet aan de Kon. Mil. Academie worden besteed, vooral wanneer niet gekazerneerd, maar gekantonneerd zal worden, en dat zij uit den aard der zaak aanzienlijker zullen zijn, dan die welke thans gemiddeld besteed worden voor de verschillende categorieën van militairen, welke aan het wetenschappelijk onderwijs deelnemen. Nu zal de spreker mij te gemoet voeren, dat hij de uitgaven voor het officierspersoneel der K. M. Academie bij zijn stelsel uitwint, maar ik moet daartegen aanvoeren, vooreerst dat het mij gewenscht voorkomt eene kern van officieren te scheppen, die hun geheele werkvermogen aan de ontwikkeling van een of meer takken der militaire wetenschap kunnen wijden en verder dat dit personeel een zoo heilzame reserve vormt voor de vervulling van vele betrekkingen, die in geval van mobilisatie bekleed moeten worden, dat ik het niet gaarne zoude missen, zonder eene andere soortgelijke reserve te scheppen.

Bedrieg ik mij niet ten eenenmale, dan zullen uitgewerkte

begrootingen voor de Militaire Scholen ons voor een bedrag aan uitgaven ter wille van dien tak van het militair onderwijs plaatsen, die de tegenwoordige kosten van de officiersopleiding zeer ver overtreffen, en zullen dus de meerdere kosten van het ontworpen stelsel zich geenszins bepalen tot de drie of twee ton gouds aanvoergelden, waarover ik daar straks sprak. Men zal dus wel willen erkennen, wanneer eens toegegeven is, dat dit stelsel op het verlangen naar hoogere algemeene eischen van bekwaamheid steunt, dan noodig zijn, dat men dan moet trachten eene methode van aanvulling van het officierscorps te beramen, welke aan rationeele eischen voldoet en minder zwaar op het oorlogsbudget drukt.

Voordat ik er toe overga om straks eenige aanwijzingen in 't midden te brengen aangaande een weg, die daartoe leiden kan, moet ik reeds nu onmiddellijk aanduiden, dat wanneer de Heer V. D. v. I. de grondslag van zijn stelsel (het diploma van examen A der wet van 1863) welke grondslag de lichtzijde voor de wetenschappelijke ontwikkeling, maar tevens de schaduwzijde uit het geldelijk oogpunt beschouwd, uitmaakt, loslaat, hij dan, bij een uniforme opleiding van al onze aanstaande officieren, het gemiddelde peil van de wetenschappelijke ontwikkeling, die thans door het bij de korpsen genoten wordend onderwijs verkregen kan worden, niet kan opheffen tot dat van het academisch onderwijs, maar dat hij daarentegen het laatste in de richting van het eerste moet doen dalen. Dit zal de spreker zeker allerminst wenschen, en dit te minder omdat hij wel met mij van gevoelen zal zijn dat men — zoo men dit mocht wenschen — gemakkelijk eenige veranderingen in den Academischen leercursus kan aanbrengen, zoodanig, dat de cadet bij de intrede van zijn derde studiejaar geheel dezelfde ontwikkeling heeft verkregen, welke de vijfjarige cursus der H. B. S. waarborgt.

Ik moet nu de aandacht vestigen op eene andere zaak en wel op den leeftijd, waarop de jonge mannen volgens het stelsel van den Heer V. D. v. I. den officiersrang zullen kunnen bereiken. Hij heeft zich in zijne lezing als een tegenstander verklaart van het op jeugdigen leeftijd officier worden, en uit de strekking zijner voorstellen blijkt duidelijk dat hij dit is.

Binnen zekere grenzen heeft hij hierin gelijk, maar men wachte zich ook te dezen opzichte voor overdrijving. 't Is zeer bezwaarlijk, ja onmogelijk, om een grens van leeftijd aan te wijzen, waarop men op redelijke gronden vertrouwen kan, dat jonge mannen de bezadigdheid en ernst zullen bezitten, noodig voor het waardig optreden als officier: een leeftijd, waarop zij ten volle het gewicht hnnner roeping zullen begrijpen, en de noodige vastheid van karakter hebben verkregen om steeds evereenkomstig dit besef te handelen. Niet alleen de zoo hemelsbreed uit elkander loopende karakters, maar ook de geheele opvoeding en — in de questie die ons bezig houdt — vooral de militaire opvoeding oefenen daarop een zoo belangrijken invloed uit, dat de bepaling van een rationeelen minimum leeftijd voor den officiersrang wel altijd tot de vrome wenschen zal blijven behoorren. Mij dunkt echter, dat die leeftijd in het stelsel van den Heer V. D. v. I. wel wat hoog wordt gesteld. Wel wil hij voor de toelating tot de Militaire School geen minimum van jaren bepalen, maar de eischen welke hij in wetenschappelijken zin op den voorgrond plaatst, doen dit feitelijk toch. De vijfjarige hogere burgerschool — of zesjarige gymnasiale cursus wordt slechts door weinigen vóór het 18de jaar geheel doorloopen. Blijkens een opgaaf in het Verslag aan den Koning omtrent den Staat der hooge, middelbare en lagere scholen over 1877/78 (blz. 103 en 104) is de gemiddelde leeftijd, waarop de leerlingen den vijfjarigen cursus der H. B. S. hadden gevolgd, ongeveer 18½ jaar. Daarbij bedenkende, dat de jongelieden, welke de Militaire Scholen bezoeken, eerst ruim vier jaar later tot officier benoemd worden, is de gemiddelde leeftijd waarop zij hunne bestemming bereiken 22½ jaar. Voor den minimum leeftijd kan men gerust stellen 21½ jaar, terwijl die tegenwoordig voor de cadetten 19 jaar (stipt genomen niet vol) en voor de onderofficieren der curcussen 20 jaar bedraagt. De jongelieden, die volgens het stelsel Van Dam de cadettenschool bezoeken, zullen minstens 22, die welke begonnen zijn, met de aspirantcadettenschool te doorloopen, minstens 24 jaar oud zijn, alvorens zij officier worden.

Men zal nu vragen of de ervaring bij ons te lande heeft geleerd, dat het beter is, de eischen van leeftijd voor het officier

worden aanzienlijk hooger te stellen. Niemand, geloof ik, zal willen beweren te hebben kunnen opmerken, dat de jonger aangestelde officieren — ik laat hier kennis en practische bekwaamheid geheel buiten rekening — wat vastheid van karakter en gesehiktheid in het handhaven van gezag aangaat, onderdeden voor hen, die onder dezelfde omstandigheden opgeleid, op één of een paar jaar ouderen leeftijd de sterren op den kraag verwierven. Geenszins beweert ik, dat er onder die jong aangestelden geen geweest zullen zijn, die in genoemde eigenschappen te kort schoten, maar 't is hier de vraag of 't beter met hen gegaan ware, wanneer zij op iets rijperen leeftijd het doelwit hunner wenschen hadden bereikt. En dan veroorloof ik mij toch ook de vraag te stellen of wij nog niet wel eens ten aanzien van oudere officieren de opmerking kunnen maken, dat zij eigenlijk toonen *nog* te jong te zijn voor het vervullen van hnnne ernstige roeping?

Maar, zal men zeggen, die gemiddelde hooger leeftijd voor het bereiken van den officiersrang is immers in geen enkel opzicht nadeelig. Mij dunkt van wel, en dat om de volgende redenen. Vooreerst geloof ik niet, dat de hoogere leeftijd, waarop men eene onafhankelijke betrekking in de maatschappij zal erlangen, voordeelig zal werken op den lust om zich aan de militaire carrière te wijden. Ik zie nu niet over het hoofd, dat de Heer V. D. v. I. de positie der leerlingen aan de Militaire Scholen op geheel andere wijze wil regelen, dan tot dusverre geschiedde, dat hij hen meer zelfstandigheid wil laten, dat hij hen door de vrijheid, die men hun schenkt en door de behandeling, welke zij ondervinden, meer wil voorbereiden voor de plaats, welke zij later in de maatschappij zullen innemen. Dit alles neemt niet weg, dat de aspirant-officier reikhalzend zal blijven uitzien naar het oogenblik zijner aanstelling, en dat hij voor en aleer hij het zoover gebracht heeft, in welken toestand men hem ook plaatsen moge, niet heeft en niet kan hebben het gevoel van door eigen werk en studie eene eervolle betrekking in de samenleving te hebben verworven. Deze betrekking eerst bevrijdt hem van banden, welke zijne opleiding hem tot zoolang als een onvermijdelijk en onmisbaar appendix moest doen gevoelen.

In de tweede plaats moet ik als een nadeel van den gemid-

deld hooger en leeftijd waarop men officier wordt, opnoemen de omstandigheid, dat men ook de verschillende rangen op gemiddeld ouderen leeftijd bereikt. Een paar jaar ouder of jonger den kapiteins- en verder den hoofdofficiers rang te bekomen, is voor de materieële vooruitzichten van den officier — vooral wanneer hij met de zorg voor een huishouden belast is, volstrekt geen onverschillige zaak. Dit klemmt te meer, wanneer men let op de kansen tot bevordering, zooals die zich in de toekomst in ons leger zullen voordoen en daarbij niet over het hoofd ziet, dat de tijden van betrekkelijken voorspoed waarin het leger, waarin sommige wapens vooral, zich ten opzichte der promotie hebben mogen verheugen, noodzakelijk moeten gevolgd worden door periodes waarin de bevordering met veel minder snellen gang zal geschieden. Daarbij komt, dat bij gelijke bepalingen omtrent leef- en dienstdtijd voor het verkrijgen van pensioen de gemiddeld hooge leeftijd bij het officier worden ten gevolge heeft, dat bij even snelle promotie het pensioen verkregen zal worden in gemiddeld lageren rang, en dat dus ook de vooruitzichten van het officierscorps in dit opzicht niet verbeteren, zooveel te meer niet, nu wij een tijd te gemoet gaan, waarin de bevordering in de evengeschetste phase zal verkeer en.

Na de uiteenzetting van mijn reeds behandelde algemeene bezwaren tegen het stelsel van den Hr. v. D. v. I. meen ik nog eenige oogenblikken uwe aandacht te mogen vragen voor eenige punten, de details der uitvoering van zijne plannen betreffende.

Wanneer ik in sprekers betoog de verschillende zinsneden aangaande de toelating van de onderscheidene categorieën van jonge lieden, welke de militaire school moeten voeden, nalees, dan meen ik — al is dit uit die zinsneden in onderling verband beschouwd niet zoo dadelijk af te leiden — dat de Heer V. D. v. I. zou verlangen — wanneer zijn stelsel naar zijne wenschen werkt — een bepaald aantal plaatsen open te houden voor de cadetten en kweekelingen met beurzen. Althans ik meen dit te mogen afleiden uit de volgende zinsnede: „Is in de behoefte aan stof voor de Militaire Scholen voorzien, dan, doch ook dan eerst acht ik 't oogenblik aange-

broken een bepaald aantal plaatsen open te houden voor de cadetten en kweekelingen met beurzen" (bl. 174). Bedrieg ik mij niet in deze opvatting, dan zullen — bij een gunstige werking van het stelsel — een zeker aantal cadetten niet tot de Militaire School worden toegelaten, ook al hebben zij aan het eindexamen der cadettenschool voldaan. Nu roept hij de cadettenschool in het leven, niet uit sympathie voor zoodanige inrichting, maar omdat hij voor voldoende aanvoer vreest, zelfs uit hen, voor welke hij beurzen en premien openstelt, welke categorie hij anders liever — en naar mijne meening terecht — zoude opnemen.

Nu moet ik evenwel twee vragen stellen. Vooreerst, is het economisch juist gezien om niet gretig gebruik te maken van alle jongelieden, waaraan men reeds de kosten van een 3, 4 of 5 jarige opleiding heeft besteed, die volgens de leer-programma's van den spreker, reeds enige militaire kennis hebben opgedaan en door het afleggen van een voldoende eindexamen aan de cadettenschool hebben getoond, dat zij de noodige bekwaamheid bezitten om de lessen der Militaire School te kunnen volgen; en in de tweede plaats of het niet ontmoeiigend op de toetreding tot de cadettenscholen zoude werken, wanneer de jongelieden blootstaan aan de kans, om wanneer de toeloop tot de Militaire School groot wordt, zelfs na voldoende afgelegd examen hunne vooruitzichten door eene later plaats hebbende concurrentie in de waagschaal te zien stellen, terwijl die voldoende examens hun niet eenmaal de voorrechten geven, aan het bezit van het diploma van voldoende eindexamen eener H. B. S. verbonden. Ik zie hierbij niet over het hoofd, dat spreker aan het diploma van voldoende eindexamen der cadettenschool de gevolgen verbinden wil door dat der H. B. S. gewaarborgd, maar ik moet opmerken, dat zoolang de wet op het Middelbaar onderwijs niet herzien is, bezwaarlijk tot vervulling zijner wenschen overgegaan kan worden, omdat men dezelfde voorrechten toch niet aan het afleggen van ongelijke examens verbinden kan.

Wellicht wil de Hr. V. D. v. I. het genoemde bezwaar ontgaan vóór een eventueele wijziging der wet op het O. M. door van de aspirantcadetten- en cadetten-school inrichtingen te maken

die in haar geheel den cursus eener H. B. S. vertegenwoordigen, slechts zooverre aangevuld met de studie van militaire zaken, dat de aspirantcadetten korporaalsdienst en de cadetten onder-officiërsdienst in het leger kunnen vervullen. Ik voor mij zou daaraan de voorkeur geven. Dan blijft echter toch nog het eerste bezwaar bestaan, dat de Staat een dure opleiding verschaft heeft aan enkelen, zonder dat hij daarvan naderhand vruchten plukt geëvenredigd aan zijne uitgaven.

De geleidelijke overgang van de Burgerscholen naar de aspirantcadetten- en cadettenscholen zal, meen ik verder, niet gemakkelijk kunnen geschieden wegens de uiteenlopende leerprogramma's in de verschillende klassen op die scholen. Men weet dat het reeds veel moeite gekost heeft en nog kost om het leerprogramma der H. B. S. in overeenstemming te brengen met het aspirantenexamen der K. M. A. en dat men alleen voor de Rijks H. B. S. deze zaak eenigermate in de hand heeft. Hoe zal men nu, zonder beperking van de vrijheid, bij de regeling van het onderwijs gewenscht, aansluiting krijgen tusschen de lagere klassen der burgerscholen met die der militaire inrichtingen? Hen, die zich voorstellen dat zoo iets gemakkelijk gaat, meen ik te mogen verwijzen naar de belangrijke beschouwingen van den Hr. Steyn Parvé, Inspecteur van het Midd: Onderwijs voorkomende in de „Economist” van Mei en Juni 1879. Alleen deze zinsneden moge ik voorlezen uit eene aldaar aangehaalde circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken betreffende de aansluiting der Hoogere Burgerscholen aan de Militaire Academie: „Als beginsel is aangenomen, dat niet de Hoogere Burgerscholen zich moeten regelen naar het admissie-examen tot de Akademie, maar dat omgekeerd het examen in de vakken, aangewezen in art. 7 der wet, zich moet regelen naar de kennis van hen, die het onderwijs in de laagste drie klassen eener Hoogere Burgerschool van vijfjarigen cursus met vrucht hebben bijgewoond. Bij onze Hoogere Burgerscholen bestaat evenwel niet zoodanige eenvormigheid, dat aan de bedoelde vakken in die drie klassen overal volkomen hetzelfde wordt gedaan. *Wel verre van dit af te keuren, ben ik juist van meening, dat niets meer aan de degelijkheid en zelfstandige ontwikkeling van het onder-*

wijs zou in den weg staan, dan de slaafsche navolging van een van Regeeringswege voor te schrijven model. Maar nu er verschil bestaat, was het noodig de eischen voor sommige vakken meer in het bijzonder aan te wijzen."

Men vergunne mij thans eenige opmerkingen in 't midden te brengen nopens de leerprogramma's aan de verschillende militaire inrichtingen van onderwijs, zoo als zij door den spreker werden ontworpen. Om te beginnen met die der aspirantcadetten- en cadettenscholen is reeds gebleken, dat ik er de voorkeur aan zou geven om dat onderwijs, wat het militaire gedeelte aangaat, te beperken tot de voor de bekleeding van den korporaals- en onderofficiers graad noodige kennis. Onderwijs in tactiek, versterkingskunst en wapenleer zou ik daar achterwege laten. Immers men stelle zich den cadet voor, die aan de aspirantcadettenschool de eerste beginselen van het infanteriegevecht (alzo van een deel der tactiek) geleerd heeft. Op de cadettenschool zit hij in de klasse met jongelieden, die zóó uit de burgermaatschappij komende, nog geen militaire kennis hebben opgedaan en voor welke het onderwijs in de meest eenvoudige beginselen der tactiek, dus ook moet loopen over de eerste beginselen van het infanteriegevecht. Hetzelfde verschijnsel doet zich wederom voor op de militaire school, alwaar de oud cadet naast den oud leerling der burgerschool gezeten, ter wille van dezen in de tactische lessen nog eene herhaling van de vroeger genotene, meest eenvoudige beginselen, zal moeten aanhooren. Iets dergelijks zal zich voordoen bij het onderwijs in versterkingskunst en wapenleer. Wanneer nu het onderwijs in de militaire vakken aan de verschillende cadettenscholen iets te beduiden zal hebben, wanneer het meer zal zijn dan klatergoud, — en wij weten zeker dat dit de bedoeling van den spreker is — wanneer er dus tijd aan besteed geworden is, dan werken die herhalingen ontmoedigend op de leerlingen en zij kunnen met volle recht zeggen, dat zij hun tijd nuttiger hadden kunnen besteden. Heeft echter het onderwijs niet de strekking, die ik er zoo even aan toekende, dan zal elk daaraan besteed uur verkwist zijn. Ik zie trouwens in het stelsel van den Hr. V. D. v. I.

de noodzakelijkheid van dat onderwijs niet in, omdat hij de cadetten toch in geen geval officier wil maken zonder latero militaire studiën, maar hen voor korporaals- of onderofficiersdienst heeft bestemd.

Wat nu de programma's van onderwijs aan de Militaire scholen aangaat, heeft het mijne opmerkzaamheid getroffen dat de Hr. V. D. v. I. aan de onderofficieren der Infanterie onderwijs wil laten geven o. a.: in de eerste beginselen der beschrijvende meetkunde, de grondbeginselen van het staatsrecht, de staathuishoudkunde en de statistiek; de geschiedenis des vaderlands, met inbegrip der geschiedenis van het Nederlandsch Staatsbestuur en der Nederl. Taal en Letterkunde. Wanneer ik naga, dat de leerlingen der Militaire scholen allen voldaan hebben aan het eindexamen der H. B. S. (of de gymnasia) en ik ga de kennis na in de door mij opgenoemde vakken, welke het programma van dat eindexamen van de candidaten vordert, dan wil het mij toeschijnen, dat deze voor den officier als zeer voldoende moet worden beschouwd. Wat bovendien de statistiek aangaat, deze wordt naderhand in den vaandragscursus in den vorm van militaire statistiek behandeld. Ik stel bovendien de vraag, wanneer meerdere kennis in die vakken voor den Infanterie- en Cavalerie-officier noodig is, waarom dan niet voor den Artillerie- en Genie-officier? Waarom wordt de wiskundige kennis van den Infanterist *vervangen* door paardenkennis en rij- en africhtingkunst bij den Cavalerist? door studie van botanie, zöologie en geologie voor de Infanterie in de Koloniën, welke vakken ook tot den leercursus der H. B. S. behooren — terwijl deze vakken wederom voor de andere wapens in Indië overbodig worden geacht?

Wat de voortgezette studie gedurende de 2 eerste studie jaren in de vreemde talen aangaat, ik voor mij zou daartegen geen bezwaar hebben, omdat ik meen, dat weinig leervakken zoo veel nut afwerpen, zoowel voor de latere wetenschappelijke studiën van den officier als voor zijne vorming tot een beschaafd en ontwikkeld mensch; maar in het stelsel van den Hr. V. D. v. I., die eene strenge afscheiding tusschen de algemeen vormende en de vakstudie voorstaat, komt zij, dunkt

mij, minder te pas. De natuurkunde van den mensch en de eerste beginselen van genees- en heelkunde komen mij als overbodige vakken voor, wanneer de gezondsheidleer en praktische oefeningen in verbandleer behandeld worden, waarbij men niet over het hoofd moet zien, dat algemeene begrippen omtrent de samenstelling van het menschelijk lichaam en de functiën zijner voornaamste organen aan de H. B. S. behandeld worden. Bovendien heb ik tegen het denkbeeld eener behandeling van de eerste beginselen der genees- en heelkunde het bezwaar dat oppervlakkige kennis — en de spreker zal mij wel willen toegeven dat men daarbij zal *moeten* blijven — tot weinig of niets nut is; ja soms eerder nadeelig zal werken. Ik merk trouwens op, dat deze studie voor de aanstaande artillerie- en genie-officieren door den spreker onnoodig wordt geacht.

Wat meer in het bijzonder het leerprogramma van den vaandrighs-cursus (dus die der 2 laatste studiejaren) aangaat, zou ik niet gaarne de duurzame versterkingskunst missen bij de vakken, welke door de aanstaande officieren onzer Infanterie in Ned. Indië worden bestudeerd. Men zal me toch niet beschuldigen dat ik de waarde dezer kennis voor den in onze overzeesche gewesten dienstdoenden Infanterie-officier overschat, wanneer ik wensch, dat een man van zoo veelzijdige ontwikkeling als de officier, volgens het stelsel van den spreker opgeleid, met vrucht zijn oordeel kan laten gaan over gemaakte en nog te maken plannen van duurzame versterkingen in onze Koloniën; dat hij, wanneer hij een boek leest over Europeesche krijgsgeschiedenis, waar zoo dikwijls de vestingoorlog eene belangrijke rol heeft gespeeld en nog spelen zal, niet behoeft te verkeerren in eene vreemde wereld, waarin veel raadselachtigs voor hem blijft. De uitdrukking „volkenrecht” in het programma voor de vaandrighs der infanterie zal wel even als bij de andere wapens het geval is, vertolkt moeten worden door oorlogsrecht.

De studiën voor de vaandrighs der Artillerie komen mij, wat het bouwkundig gedeelte betreft, wel wat omvangrijk voor; eenige algemeene begrippen in te prenten omtrent vestingbouw, voor zoo verre deze voor den artillerist als aanvaller en ver-

dediger van sterkten van belang zijn, acht ik zeer nuttig, maar waarom de Artillerie-officier studie gemaakt *moet* hebben van burgerlijke, militaire en waterbouwkunde is mij niet duidelijk. De wenschelijkheid van de praktische oefeningen met gerceschap en draaibank en van het maken van modellen van werktuigen door de vaandrighs der Artillerie is daarvan afhankelijk, of men er werkelijk toe zoude overgaan om overeenkomstig des sprekers voorstel eene driedelige richting aan de studie der aanstaande Artillerie-officieren te geven, naarmate zij zich voornamelijk op de technologie toeleggen of wel op het gebied der vesting-artillerie of op dat der artillerie te velde willen bewegen. Wanneer die scheiding in studie zou moeten plaats grijpen, zonder scheiding in het personeel, dan aarzel ik geen oogenblik mij als een tegenstander van zoodanig plan te doen kennen, overtuigd als ik ben, dat de alsdan door de artillerie-officieren verworven eenzijdige opleiding nog veel meer dan nu reeds het geval is, aanleiding zal geven tot bezwaren bij eene behoorlijke vervulling van de ontstaande vacatures in de hoogere rangen van het wapen. Verschil in richting der vakstudiën bij een lateren krijgsschool-cursus is een geheel andere zaak; daár kan men trachten specialiteiten te vormen. Bij de oorspronkelijke vakopleiding, meen ik, dat men daardoor in de toekomst onoverkomelijke bezwaren in het leven zoude roepen. Geheel anders wordt de zaak wanneer men tot eene splitsing van het officierscorps der Artillerie in overeenstemming met de onderdeelen van dit wapen overgaat. Het zou mij te ver en bovendien geheel van ons terrein van dezen avond leiden, wanneer ik de al of niet wenschelijkheid ging bespreken van dezen in al zijne gevolgen niet zoo heel gemakkelijk te overzien maatregel, die echter wel de moeite eener ernstige overweging waard is. Ik heb echter gemeend de vraag te moeten opperen, omdat ik mij niet kan vereenigen met het denkbeeld dat zij geen overwegenden invloed op de opleiding der aanstaande Artillerieofficieren zou moeten uitoefenen.

Wanneer ik eene vergelijking maak tusschen den duur van den theoretischen cursus, welken de spreker aan de leerlingen der Artillerie toedenkt, en dien, welken van den aanvang van het

3de studiejaar af door de cadets en officieren der Artillerie in de tegenwoordige omstandigheden wordt doorloopen, dan zie ik, dat tegenover de 31 maanden der Militaire School staan 28 maanden der Academie en van de 1ste afdeeling der Krijgsschool. Het verschil, men ziet het, is niet aanzienlijk. Zoo leert eene vergelijking van den studietijd aan de Polytechnische School (altijd voor zooverre hier sprake kan zijn van een bepaalden studietijd) met dien, welken onze Genie-officieren doorloopen, wanneer men werkelijk gebruik maakt van al den tijd, dien de nu bestaande bepalingen geven, dat eerstgenoemde, in 4 jaar tijds 38 maanden bedragende, slechts 3 maanden langer is dan de cursus van 35 maanden, welke wordt verkregen, door 19 maanden cursus in de twee laatste studiejaar der Kon. Mil. Academie te tellen bij 16 maanden, waarop een anderhalfjarige cursus aan de 1ste Afdeeling der Krijgsschool kan worden geschat. Men houde nu wel in 't oog, dat een klein verschil in duur van cursus minder ter zake afdoet, dan de wijze waarop men dien tijd besteedt en de doelmatige beperking van het leerprogramma tot het werkelijk nuttige en noodige. Wanneer men zich bij de bepaling van den omvang van ieder leervak behoorlijk rekenschap geeft van de verhouding van middel tot doel bij dat vak, dan ben ik overtuigd, dat, zelfs bij eene breede opvatting van dat doel, de tegenwoordig beschikbaar zijnde studietijd volkomen toereikende is, om het geheele door den spreker voor de Artillerie en Genie gewenschte programma zonder overijling aftehandelen.

Deze beschouwing van den duur van den studietijd brengt mij als van zelve tot eene opmerking betreffende het stelsel van den Heer Van Dam v. I., die voor alle diensten zonder onderscheid, van gelijke mate van kennis uitgaande, (de Militaire administratie, als ik hem goed begrepen heb, inclus) een even langen studietijd voorstaat. Mij dunkt, dat en de Academiewetten van 1869 en 1877 en de regeling van het wetenschappelijk onderwijs bij de corpsen te dezen opzichte een rationeeler beginsel huldigen. Ik zie hier niet voorbij, dat volgens de tegenwoordig bestaande bepalingen de eischen van *dienst-* en *leestijd* tot verkrijging van den Officiersrang bij de verschillende wapens dezelfde zijn; maar ieder, die met de regeling van het

onderwijs bekend is, weet, dat de officieële theoretische cursus-tijd bij den hoofdcursus der Artillerie veel langer is, dan bij het wetenschappelijk onderwijs der Infanterie en Cavalerie. Mij dunkt, het ligt voor de hand, dat men tot het volbrengen van uitgebreider studiën meer tijd beschikbaar moet stellen, dan voor minder uitgebreide. Dit zou alleen dan onnoodig geacht kunnen worden, wanneer het vaste regel ware, dat zij, die zich voor de uitgebreide studie aanmelden, een zekeren graad van intellectueële meerderheid boven de anderen bezaten. Wij weten echter, dat dit niet het geval is, en — wat ook trouwens wenschelijk is — dat het in de toekomst ook wel nimmer het geval zal zijn. Er zijn daartoe bij de keuze van het wapen, waarbij de aanstaande officier wenscht te dienen, te veel factoren in het spel die met den graad van intelligentie niets te maken hebben; nog geheel daargelaten, dat een enkel aspirantenexamen — 't welk, nevens den meerderen of minderen lust tot dienstneming bij 't een of ander corps, op het oogenblik bij ons de kwestie beslist — zooals dikwijls gebleken is, slechts een betrekkelijk te vertrouwen maatstaf van werkelijke intelligentie uitmaakt. De Heer Van Dam is blijkbaar geen voorstander van het stelsel om de voor den officier noodige vakstudie gedeeltelijk uit te stellen tot den tijd, dat de officiersrang reeds verkregen is. Al zien wij dit stelsel reeds sedert jaren met goed gevolg in Pruisen toegepast, gevoel ik met hem de daaraan verbonden nadeelen en bezwaren; maar ik acht ze — aangenomen dat er geene andere oplossing aan de kwestie te geven ware, niet zoo groot als die, welke ontstaan als men ter wille van een even langen opleidingstijd voor alle wapens, de programma's van onderwijs naar dezen maatstaf gaat richten. Men is er tot dusverre bij ons steeds voor teruggedeeind, zoowel aan Academie als Cursus, om voor de Artillerie en Genie een langduriger opleidings- of dienstitijd te stellen, dan bij de andere wapens, omdat men vreesde, dat het later officier worden en de meerdere opleidingskosten nadeelig zouden werken op het getal aspiranten voor den officiersrang bij eerstgenoemde wapens. Het valt moeilijk te beslissen of die vrees gegrond is, maar waarom dan bij een langeren studietijd van één jaar, de toelating tot de

opleiding voor de Artillerie en Genie niet tevens één jaar jonger gesteld, dan voor de andere wapens? Wij weten immers allen, dat wij bij onze jongelieden geen evenredigheid kunnen opstellen tusschen ontwikkeling en leeftijd en voor de intelligente jongelui althans, zal de lange duur der opleiding alsdan geen bezwaar voor de latere carrière opleveren. Ter opheffing van geldelijke bezwaren kan men aan inrichtingen van onderwijs, alwaar eene bijdrage gevorderd wordt, eene uniforme som bepalen voor den duur der opleiding en niet voor elk studiejaar, op de wijze dus, waarop zulks tegenwoordig aan het Instituut voor de Marine geschiedt. Ik moet intusschen opmerken, dat het vroeger bestaande verschil in bijdrage aan de K. M. Academie zijn invloed op de aanvulling der plaatsen voor de, om het zoo eens te noemen, duurdere wapens, niet deed gevoelen.

Voor dat wij van de programma's afstappen nog een enkel woord over die der genie. Terecht merkt de spreker op, dat het onderwijs voor den militairen ingenieur moet loopen over dezelfde vakken, waarvan de kennis van den Civiel ingenieur wordt gevorderd. Dit schijnt eene tamelijk algemeen gedeelde meening te zijn en raadplegen wij de bestaande programma's voor den leergang der cadetten en jonge officieren der genie, dan zien wij dat, hoewel onder eenigszins andere benamingen en met kleine afwijkingen, alle door den spreker opgenoemde vakken daarin zijn opgenomen. Uitzondering daarop maakt enkel het oorlogsrecht, dat tot dus verre bij ons nog slechts alleen aan de tweede afdeeling der Krijgsschool onderwezen wordt, maar dat wij met den Heer Van Dam als leervak voor alle aanstaande officieren verplichtend zouden willen stellen. Dat de vestingbouwk niet onder de leervakken voor de genie aan de militaire scholen is opgenoemd, maar wel voor de artilleristen is alleen toe te schrijven aan eene vergissing. Minder is dit het geval, waar de Heer Van Dam van een *overzicht* der taktiek als leervak voor den militairen ingenieur spreekt. Met een overzicht der taktiek, zou ik mij niet kunnen bevredigen, waar grondige kennis eisch is. Wanneer men bedenkt, welke gewichtige rol de ingenieur te velde bij de versterking van gevechtsvelden zal moeten spelen en van welk belang in den tegen-

woordigen vestingoorlog de verdediging van het voorterrein is, zaken, waarbij heldere tactische inzichten een onmisbaar vereischte voor zaakkundige uitvoering zijn, dan zal men dit gereedelijk toestemmen.

Nog omtrent een paar punten zoude ik gaarne met den spreker nader van gedachten wisselen. In de eerste plaats omtrent de detachering van de leerlingen der Militaire scholen bij andere wapens, dan dat waartoe zij behooren. Toen ik dit denkbeeld voor 't eerst geopperd hoorde, moet ik erkennen dat het mij toelachte, groot voorstander als ik ben van dezen in 't algemeen zoo heilzamen maatregel, die, op ruime schaal toegepast, doodend is voor den verderfelijken en onlogischen geest van exclusivisme, die in ons leger, dank zij naar mijne meening de gemeenschappelijke opleiding aan de K. M. A., wellicht minder dan ergens elders, maar toch nog hier en daar bestaat. Bij nadere overdenking bleek het mij evenwel, dat het denkbeeld op de leerlingen der M. S. toegepast, niet zonder nadeel uitvoerbaar is. Vooreerst zal het verkrijgen eener zoo groot mogelijke practische bruikbaarheid voor den dienst bij het eigen wapen bij de opleiding toch wel de hoofdzaak moeten zijn, en daartoe zijn de vier detacheringen gedurende 4 maanden niet te veel, vooral niet voor jongemannen, welke vroeger de cadettenschool niet bezochten, en 't zijn deze immers, die voor den spreker de hoop der toekomst uitmaken. Verder beschouw ik het mede als een hoofdvoordeel der detacheringen in het stelsel van den Hr. V. D. v. I., dat de leerlingen na eene periode van ingespannen studie tot ontspanning en verademing kunnen komen wat theoretische zaken betreft; bij een vreemd wapen gedetacheerd, alwaar zij ook als onderofficier moeten kunnen optreden, zal het onvermijdelijk zijn hen gedurende den detacheringstijd met het behoorlijk aanleeren van een aanzienlijke hoeveelheid reglementen en voorschriften te vervolgen. Nu zal men wel willen erkennen dat het leeren van exercitiereglementen — om haar zelfs wille — al een zeer weinig geestverfrisschende inspanning is, en toch is zij onmisbaar, wanneer men ten minste eenige uitkomsten van den maatregel wil erlangen. Mij komt het voor, dat men de voornaamste voor-

deelen van de detachering zonder haar nadeelen, in goed geleide oefeningskampen kan verkrijgen. Wanneer op de militaire scholen leerlingen der verschillende wapens vereenigd zijn, behoeft men zich allerminst bevreesd te maken voor het verslappen van de banden van kameraadschap tusschen de verschillende wapens van het leger. Welke oud cadet gevoelt dit niet dadelijk, en heeft niet onmiddellijk tal van over het geheele leger verspreide vrienden voor oogen, waarmede hij lief en leed deelde, en onder welke omstandigheden ook deelen wil en zal?

Bij de examens, ook voor de infanterie en cavalerie, wil de heer v. D. vrijstellingen van sommige vakken verleenen. Hij zondert daarvan buiten twijfel alle militaire en onmisbare andere vakken uit en tegen zijn denkbeeld heb ik dan ook geen bezwaar. Wel in één opzicht tegen de voornaamste beweegreden, die hem op de gedachte er van schijnt gebracht te hebben: het verleenen van acten van bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs aan de jonge van de militaire scholen afkomstige officieren. In de wijze, waarop hij de verhoudingen der officieren tot dat onderwijs verder regelt, door hun te vergunnen den dienst tijdelijk met het leeraarsvak te verwisselen, kan men eene goede strekking niet miskennen. Wil men echter bezwaren in de toepassing van dat denkbeeld voorkomen, dan mag er geen sprake zijn van verkregen rechten, ook dan wanneer het tegen het belang van den dienst zou strijden, als men zich daarop beriep. Intusschen zullen wellicht sommigen de vraag stellen of het niet zijne bedenkelijke zijde heeft van de opleidings-scholen tot officier, zij het ook eene indirecte kweek-school voor onderwijzers bij het middelbaar onderwijs te maken.

Maar of het middelbaar onderwijs met dien maatregel gebaat zoude zijn? De spreker houde mij ten goede dat ik niet kan aannemen, dat de kweekeling der Militaire school die zijne militaire studiën, zoo als 't wezen moet, tot hoofdzaak maakt, zich daarbij zoodanig op andere vakken kan toeleggen, dat hij beantwoordt aan de eischen die men tegenwoordig aan de speciale kennis van de leeraren bij het Middelbaar onderwijs in hunne

vakken stelt en stellen moet. Ik weet wel, dat de tegenwoordige wet op het Middelbaar Onderwijs reeds nu zekere faciliteiten geeft aan officieren tot het geven van dat onderwijs maar ik zou den Heer v. D. wel willen afvragen of hij meent, dat de tweede alinea van art. 89 dier wet ook nú nog daarin zou worden opgenomen, wanneer de wet bij den zich meer en meer openbarenden lust om zich aan dat onderwijs te wijden en dus gebrek aan leeraarspersoneel niet meer zoo te vreezen is, nog moest worden gemaakt? Bovendien merk ik op, dat voor de officieren der Infanterie en Cavalerie, en op deze heeft de spreker blijkbaar hierbij het meest het oog gevestigd — voornamelijk het onderwijs in de geschiedenis en de talen in aanmerking zou komen, welke vakken juist niet vallen onder de termen van de genoemde wet.

Eene zeer belangrijke, door den spreker aangeroeerde questie is die van eene voorlichtende stemming van het officierskorps aan de benoeming tot officier voorafgaande. Ik geloof met den heer van Dam dat in ons leger het aristocratische beginsel, 't welk buitenslands de grondslag is geweest van zoodanige in toepassing gebrachte regeling, zonder invloed zou blijven en dat men zich verzekerd zou kunnen houden van de verdere toepassing van het bij ons volk in merg en been overgegene grootsche en gezonde beginsel, dat alléén kunde, geschiktheid en gedrag de maatstaven mogen zijn voor de benoembaarheid tot alle rijksbetrekkingen en dus ook tot den officiersrang. Evenmin als zulks in Duitschland het geval is, geloof ik echter, dat de invoering van zoodanigen maatregel ten gevolge zoude hebben dat gevallen zullen vermeden worden, waarin een officier, reeds kort na zijne benoeming, voor een Raad van eer verschijnen moet.

Laten wij met vreugde constateeren, dat deze gevallen gelukkig tot de zeldzaamheden behooren; geheel te vermijden zullen zij bij geene regeling der benoeming tot officier, welke ook, ooit kunnen worden. Met hoeveel warme ingenomenheid ik ook het pleidooi van den spreker hoorde ter aanbeveling van een meer dagelijkschen en voortdurenden omgang tusschen de officieren en hunne aanstaande kamaraden, en hoe gunstig ik mij ook de

gevolgen daarvan voorstel, ik moet twijfel koesteren of de invloed van dien omgang aan de latere karakterontwikkeling der van de Militaire scholen afkomstige jonge mannen zoodanige constant goede richting kan geven, dat nimmer eene gedragslijn gevolgd zou worden, die tot ontslag uit den officiersstand moet leiden. Ik merk hierbij tevens op, dat het eene groote zeldzaamheid is, dat zich gevallen voordeden, waarin een officier benoemd werd, wiens vroeger gedrag aanleiding zou hebben gegeven tot eene weigering van het officierscorps om hem in hun midden op te nemen, en die bij onze bestaande regeling toch de sterren verwierf. Eerder zou ik — ook de spreker heeft daarop gewezen — voor het tegenovergestelde bevreesd zijn; maar hieromtrent merk ik op, dat eene hoofdzakelijk op het strafregister van den betrokken persoon gegronde beoordeeling ook bij de regeling van den heer v. Dam niet te ontgaan is, terwijl het strafregister toch door dezelfde personen opgemaakt en beoordeeld wordt, aan welke nu in verschillende instantiën de geschiktverklaring tot aanstelling der belanghebbenden is opgedragen.

Men zal zich herinneren dat de spreker een middel heeft aangeprezen om goede leerkrachten voor het lager onderwijs in het leger te verwerven, bestaande in gunstige bepalingen voor het dienstnemen van jeugdige onderwijzers, voor wier verdere vorming men zorg draagt, maar die in ruil daarvoor hunne bekwaamheden dienstbaar zullen moeten maken tot ontwikkeling hunner kameraden in het leger. Zijne voorstellen dienaangaande zijn naar mijne meening zeer der overweging waard, want men zal moeten erkennen, dat elke ernstige poging om het gehalte van het lager onderwijs in het leger te verbeteren aanspraak heeft op waardering. Ik durf niet te beslissen of het werkelijk gelukken zou om, wanneer de plannen van den Heer v. D. eens een wettelijken vorm aangenomen en dus levensvatbaar waren geworden, een eenigszins bevredigend getal onderwijzers aan den dienst te verbinden, vooral wanneer de onderwijswet van 1878 in uitvoering zal zijn. Mocht dit echter wel het geval zijn, zonder dat het nadeel toebrengt aan het

lager onderwijs in 't algemeen, dan zou een belangrijke dienst bewezen zijn aan leger en maatschappij beiden. Ik ontveins mij geenszins de bezwaren aan de voorgestelde regeling verbonden, die echter bij verstandige uitwerking van het hoofddenkbeeld niet van overwegenden aard zouden blijken te zijn; maar de verwezenlijking van het streven om het leger, zonder verzaking van zijne eigenlijke bestemming meer en meer dienstbaar te maken aan de ontwikkeling van een groot deel des volks, kan niet anders dan gunstig werken op de versterking van den lang niet krachtig genoeg bevestigden band tusschen beide elementen. Dit voordeel weegt tegen menig nadeel op. Ik mag niet nalaten er de aandacht op te vestigen, dat de invoering van het beginsel van den verplichten persoonlijken dienst in onze legerinstellingen ons met zekerheid althans de voornaamste voordeelen zal opleveren, die de voorstellen van den spreker beloven. Waarom de Heer Van Dam de jonge onderwijzers voorloopig uitsluitend bij het Instructie Bataillon wil opnemen, is mij daárom niet duidelijk, omdat ik meende dat juist door de doelmatige dienstregeling en arbeidsverdeeling bij dit corps een zoodanige aanvoer van onderwijskrachten aldaar het best kan worden gemist, en het meest verlokken de gedeelte van de uitkomsten zijner regeling, waarop ik zoo even de aandacht vestigde, voor zoolang verloren gaat.

Tegen des sprekers verdere plannen met allen, die de onderwijzersacte bezitten of een examen hebben afgelegd dat gelijke bekwaamheden waarborgt, en de vooruitzichten, welke hij hun oplevert tot verkrijging van den officiersrang, heb ik geen bezwaren, maar wel eene bedenking en wel deze, dat ik mij niet voorstel dat het aantal officieren, dat op deze wijze verkregen wordt, eenigszins aanzienlijk zal zijn. Ronduit gezegd, zou ik dit ook maar het beste vinden, vooreerst omdat ik het niet wenschelijk zoude achten, dat deze officieren in eene andere dan zeer geringe proportie de openstaande plaatsen aanvulden; verder uit medelijden met de betrokken personen. Daar hun het vooruitzicht om den kapiteinsrang te behalen wordt ontnomen, kan het niet anders of zij zouden met het klimmen hunner jaren in meer en meer onaan-

gename verhoudingen geraken en in stijgende mate de schaduwzijde hunner militaire positie gaan gevoelen. Door den verplichten vierjarigen dienst in de koloniën voor deze officieren met verlicht examen — ik zal hun dezen gebruikelijken, op hen zoo te recht toepasselijken naam maar eens geven — in zijn programma op te nemen heeft de Heer Van Dam zelf tegen uitbreiding van het getal gewaakt; hij geeft ons grond tot die verwachting door zijne mededeeling, dat hij onderofficieren van het verlicht examen gekend heeft, die met geen mogelijkheid to bewegen waren om naar Indië te gaan en liever onderofficier bleven bij het leger hier te lande, dan officier in de Koloniën te worden.

Met den Heer Van Dam ben ik een groot voorstander van het beginsel om aan het meer ontwikkeld gedeelte van onze jonge mannen, die persoonlijk hunnen dienstplicht *willen* en naar ik hoop ook eens *zullen moeten* vervullen, de gelegenheid aan te bieden tot het volgen van een cursus tot het verkrijgen van de bekwaamheden voor de aanstelling tot reserve-officier en minder kader vereischt. Tot iets dergelijks zal men, wil men de kaderkwestie voor ons leger bevredigend oplossen, wel moeten komen. Of de militaire scholen nu wel voor deze jonge mannen de geschiktste gelegenheid aanbieden tot verkrijging der voor den officiersrang noodige bekwaamheden is evenwel de vraag. Vooreerst merk ik op, dat die gelegenheid op veel ruimer schaal moet bestaan dan op de plaatsen waar Militaire scholen zijn; zij moet als 't ware bij ieder corps in ieder groot garnizoen worden aangetroffen, ook de Heer Van Dam duidt dit aan. Maar bovendien moeten de geheele dienstinrichting, de omvang en de gang van het wetenschappelijk onderwijs tot het bereiken van het gewenschte doel een geheel andere zijn, dan die, welke den grondslag moeten uitmaken der Militaire scholen. Nu beweer ik niet, dat men aan die scholen niet eene afdeling zou kunnen oprichten, die aan de eischen, welke mij voor den geest staan, voldoet, maar zij vormt dan iets geheel bijzonders, zonder verband met het hoofdlichaam.

Ten opzichte van het door spreker voor deze categorie van

leerlingen ontworpen programma voor een éénjarigen cursus, moet ik nog eene opmerking in 't midden brengen. Hij wil de op deze wijze gevormde officieren in hoofdzaak bestemmen voor het bezettingsleger, maar dan treft het wel eenigszins, dat hij hen wel veld-, maar geen duurzame versterkingskunst wil laten leeren. Mij dunkt, dat een officier, die bestemd is om deel uit te maken der bezetting van versterkingen, althans een *denkbeeld* van de fortificatie in haar vollen omvang moet hebben.

Spreeker heeft het denkbeeld geopperd om een officier bij elke inrichting van middelbaar en hooger onderwijs te detachceeren, opdat de leerlingen en studenten door 't volgen van een militairen cursus in staat gesteld mogen worden zich persoonlijk van hun dienstplicht te kwijten. De verwezentlijking dezer gedachte heeft mijns inziens eene bedenkelijke zijde, omdat daarin het beginsel verscholen ligt, dat de vervulling van dienstplicht niet *in het leger* zou behoeven te geschieden. Nu ben ik wel een voorstander van elken maatregel, die de vervulling van den persoonlijke dienstplicht gemakkelijk en zoo aantrekkelijk mogelijk maakt, mits dit niet geschiede ten koste van het doel, dat dan toch in de eerste plaats moet zijn het vormen van bruikbare militairen. Wij kunnen met het oog op de personen, welke het hier geldt, gerust zeggen, dat wij hier spreken van militairen, aan welke naderhand — zij zullen een ruim contingent aan reserve-officieren moeten opleveren — eenig gezag moet kunnen worden toevertrouwd. Voor mijne meening, dat dit doel op de door den Heer V. D. voorgestelde wijze niet zoude worden bereikt, is hij zelf mijn bondgenoot, want zeer terecht zegt hij, waar het de vorming van den officier in 't algemeen betreft (bl. 61): „Het verblijf in het leger is volkomen onmisbaar” en verder: „Oefening buiten de gelederen is, vooral voor den officier, steeds zeer onvolledig”. Ik geloof niet, dat iemand tegen deze stellingen zal opkomen; maar men vervange het verblijf in het leger, zoodanig dat het werkelijk iets beteekent, dan ook niet door een schijnverblijf gedurende een paar maanden. Dit laatste echter is, dunkt mij, een onvermijdelijk gevolg van de door den Heer V. D. aangeprezen handel-

wijze, wanneer zijn gronddenkbeeld: militaire vorming bij regelmatige voortzetting der gewone studie, ook in plaatsen, welke van garnizoenen verstoken zijn, in toepassing werd gebracht. Dit alles klemte te meer, wanneer men nagaat welke uitbreiding de spreker aan het stelsel der reserve-officieren wil geven, ook opdat men het kader der beroeps-officieren niet op onraadzame wijze behoefte uit te breiden, een denkbeeld waarmede ik mij gaarne vereenig, mits het op eene voor het werkelijk gehalte van het leger onschadelijke wijze in practijk worde gebracht.

Hoezeer ik vrees reeds te veel van den heden avond te onzer beschikking staanden tijd besteed en te veel van uw geduld gevergd te hebben, nog eenige woorden ter aanduiding van hetgeen naar mijne meening de naaste toekomst van de officiersopleiding bij de corpsen moet zijn. Verbetering moet in die opleiding worden gebracht, en dat hoe eerder zoo liever. De door den Minister van Oorlog De Roo van Alderwerelt in 't leven geroepen regeling, die van goede beginselen uitging en zonder twijfel het onderwijs aanzienlijk zou hebben verbeterd, maar die tot dusverre wegens bezwaren van uitvoering niet in toepassing kwam, levert, in afwachting dat latere en betere tijden de meer afdoende en grootsche plannen van den Heer V. D. v. I. uitvoerbaar maken, een goeden grondslag voor omwerking, waarbij van zijne wenken partij dient te worden getrokken.

Meerdere wegen kunnen hierbij leiden tot het gewenschte doel; welke dier wegen de beste zal zijn in de practijk is *à priori* bezwaarlijk uit te maken, ook al heeft men het vraagstuk van alle zijden bekeken en bestudeerd; immers niet alle factoren van invloed kunnen in rekening gebracht worden, omdat er zijn, waarvan het gewicht eerst door de school der ervaring ten volle in 't licht gesteld wordt.

Eene zaak houde men echter in 't oog: verbetering van 't onderwijs bij de corpsen wordt niet verkregen dan ten koste van eenige opofferingen; hij die zich de laatsten niet getroosten wil, vrage niet naar de eerste, maar stelle zich tevreden met het bestaande, hoe gebrekkig hij het ook vinde; men streve bij de oplossing echter naar eene reductie dier opofferingen tot de kleinst mogelijke maat.

Zie hier in zeer ruwe trekken — ik moet zoo beknopt mogelijk de hoofdzaken samenvatten — aangeduid, welke, naar mijne meening, een der wegen is, langs welke de verlangde uitkomsten te verkrijgen zijn.

Van af hunne indiensttreding moeten de jongelieden, wier verlangen het is den officiersrang te verwerven, nadat zij door een examen getoond hebben de daarvoor noodig geachte ontwikkeling en kennis te bezitten, met het oog op hunne toekomstige bestemming worden behandeld, zoodanig dat in hunne studiën niet meer vertraging worde gebracht dan hoogst noodig is. Zij, die in dienst zijnde, hetzelfde examen afleggen, komen in dezelfde cathgorie. Bij de regeling der zaak, denke men er aan, de toetreding te bevorderen van de jongelieden, die aan het admissie-examen der K. M. A. hebben voldaan, doch wegens gebrek aan vacatures niet zijn geplaatst. De opleiding wordt verdeeld in eene practische gedurende de zomermaanden bij de verschillende corpsen, waartoe de leerlingen behooren, en eene theoretische gedurende de wintermaanden aan een klein getal cursussen, aan welke men den naam van Militaire scholen zou kunnen geven. Aan een dier scholen zou ik willen vereenigen de leerlingen voor Infanterie en Cavalerie, aan eene andere die voor Infanterie en Militaire administratie, terwijl eene derde voor de Artillerie bestemd is. Deze laatste vervalt, wanneer het blijkt dat in de behoefte aan Artillerie-officieren behoorlijk kan worden voorzien door de K. M. A. De standplaatsen worden zoodanig gekozen dat er worden aangetroffen voor de beide eerstbedoelde scholen: grooto Infanteriegarnizoenen, voor de eerste tevens een Cavalerie garnizoen; voor allen gelegenheid om aan de jongelieden, die reeds dadelijk hun voornemen te kennen geven om hunne officiersloopbaan in het O. I. leger te volbrengen, eene met die bestemmingo overeenkomende opleiding te geven. Aan deze eischen voldoen de steden Leiden, Breda, Delft. Bovendien zoude ik aan het Instructie Bataillon eene afdeeling der Militaire scholen wenschen te vestigen met een programma voor de twee eerste jaren van den geheelen cursus.

Het aantal maanden, waarover de practische zomercursus loopt is kleiner voor de Artillerie dan voor de andere wapens, in

verband met het uitgebreider programma van onderwijs voor eerstgenoemd wapen. De duur voor den wintercursus ware voor de Infanterie enz. op 7 of 8 maanden vast te stellen, in verband met een, door een man van ervaring in militair onderwijs uitgewerkt programma van studiën; voor de Artillerie zou men 10 of 11 maanden moeten stellen. Voor de Administratie bestaat de practische cursus mede in het verrichten van administratieve werkzaamheden op de verschillende bureaux.

De theoretische cursus wordt gescheiden in een tweejarigen voor die vakken, die den jeugdigen militair de voor den officier noodige algemeene kennis en ontwikkeling verschaffen, en een tweejarigen voor de vakstudiën, waarbij tevens de studie van vreemde talen en voor de Artillerie, bovendien die der wis- en natuurkundige wetenschap wordt voortgezet. Aan het einde van iedere afdeeling van twee jaren wordt examen afgelegd, loopende over het gedurende die periode ontvangen onderwijs. Alzoo twee examens: één ter staving van den vereischten graad van algemeene ontwikkeling, één tot het geven van 't bewijs der verlangde vakkennis; beide af te nemen in 't openbaar door eene vaste examen-commissie, in den geest van de tegenwoordig bestaande, maar eenigszins uitgebreid, om daarin zitting te kunnen geven aan de officieren, die met de onmiddellijke leiding der Militaire scholen zijn belast. Dit laatste moet in 't belang eener goede beoordeeling der examinandi als van veel gewicht worden beschouwd; de ondervinding aan de K. M. A. opgedaan, heeft dit daghelder in 't licht gesteld. Alles wat huisvesting, voeding en verdere verpleging en administratie aangaat, moet op de eenvoudigste wijze met terhulpneming van de ter plaatse bestaande resources aan personeel en materieel geregeld worden. Er worden geene afzonderlijke militaire onderwijzers aangesteld; alleen de officieren, belast met de leiding, hebben geen anderen werkkring; voor de niet militaire vakken wordt in den regel gebruik gemaakt van geschikte burgeronderwijzers in die vakken. Ik zou het geven van onderwijs daarin voor officieren niet willen afsnijden, maar deze alleen dan met een vak dier categorie willen belasten, wanneer de zekerheid bestaat, dat zij door speciale studie daarvoor ge-

schikt geacht kunnen worden. Aan de officieren onderwijzers meende ik als regel het onderwijs in niet meer dan één vak op te dragen, vooreerst omdat ik het een heilzaam beginsel vind om veel officieren nevens het verichten van hun gewonen dienst tot de, tot in de bijzonderheden afdalende studie van eenig vak te prikkelen; verder omdat ik zooveel mogelijk het onderwijs in elk vak zou willen opdragen aan iemand, die zekere voorliefde voor dat vak heeft, als zijnde dit een der beste waarborgen voor goed onderricht; en eindelijk, omdat daaruit de gelegenheid geboren wordt om den finantieelen toestand van verscheidene officieren te verbeteren. Immers het is niet meer dan billijk, dat men den officier, die nevens de vervulling zijner gewone diensten met het geven van onderwijs belast wordt, daarvoor eene vergoeding geeft, die ik niet karig zou willen toemeten en regelen in verband met het aantal lessen en de meerdere of mindere voorbereidende studie, die eenig vak vordert. Ik twijfel niet, of men zal de opmerking maken, dat het dienstdoen en onderwijs geven bezwaarlijk te zamen zullen gaan. Ik zou dit geheel beëmen voor een officier, die met een groot aantal lessen is belast; bij een klein aantal lessen van denzelfden officier geloof ik, dat de uitvoerbaarheid der zaak slechts afhankelijk is van het gemak, waarmee men zich van de nu bestaande routinewet los te maken. Reeds in de officieren voor speciale diensten heeft men eene aanzienlijke bron van stof, terwijl ik er ook opmerkzaam op maak, dat gedurende den tijd der instructie van de reeruten, der nuttigste zomeroefeningen en der manoeuvres geen lessen gegeven worden. Voor de Artillerie zoude men eene regeling van het leeraarspersoneel moeten maken meer in overeenstemming met de nu bestaande, tenzij men het voordeel der standplaats Delft opgaf. In Utrecht zou eene soortgelijke regeling als de hier voorgestelde zeer goed tot stand te brengen zijn.

Het getal goede instructeurs is niet zoo buitengemeen groot; niet alleen de kennis maakt den degelijken onderwijzer; de pædagogische aanleg, de tact om aan anderen bevattelijk voor te stellen wat men zelf weet, is mede eene, ik zou bijna geneigd zijn te zeggen, de hoofdzaak. Daarom moet men zich dan ook tevreden stellen met een klein getal Militaire scholen, zal de

degelijkheid van het onderwijs niet lijden. Mij dunkt dat dit wel eenigszins over 't hoofd is gezien in de regeling ten vorigen jare voorgesteld door den Heer 1ste Luitenant Engelbregt, wiens goed doordachte studie over de aanvulling van het officierskader der Infanterie ik gaarne aan belangstellenden in de zaak van ons onderwijs, voor zooverre dit nog noodig mocht zijn, ter lezing en overweging aanbeveel. Hetgeen hij ter verbetering van de officiers-opleiding aan de hand doet is een bewijs, dat er meer dan één weg is ter bereiking van het doel.

Het is er dan ook verre van af, dat ik in de zoo even voorgedragen zeer beknopte schets, die, zoo als men opgemerkt zal hebben, verscheidene beginselen der door den Minister D. R. v. A. in 't leven geroepen regeling omhelst, maar naar ik meen, eenige harer gebreken vermijdt, en eenige daarin niet voorkomende denkbeelden bevat, de eenige dengdelijke oplossing van het vraagstuk der officiers-opleiding bij de corpsen zie; toch geloof ik dat zij met behoud van de voornaamste voordeelen der nu nog in practijk zijnde methode eene zeer gewichtige verbetering kan doen ontstaan. De wetenschappelijke ontwikkeling kan en moet aanzienlijk winnen, zonder dat de dadelijke bruikbaarheid voor den practischen dienst der betrokken jonge officieren, en zonder dat de kaderaanvulling te veel lijdt. Iets zal men — ik deed het daareven reeds gevoelen — in dit laatste opzicht moeten opofferen; dit is niet te vermijden; de jonge man kan niet op 't zelfde oogenblik dienst doen en onderricht ontvangen; werkt men meer in 't belang van het laatste, dan reageert men tegen het eerste. Zoolang de tot den officiersrang opgeleid wordende jonge militairen hunne plaats in 't kader moeten innemen — en ik geloof niet dat dit bij onze tegenwoordige legerinrichting en over 't geheel bij onze volkstoestanden te vermijden is — zal elke regeling een soort van transactie moeten zijn tusschen dienst doen en wetenschappelijke ontwikkeling en zal die oplossing van het vraagstuk der officiers-opleiding de beste zijn, welke de laatstgenoemde tot het hoogst mogelijk peil opvoert, zonder de belangen aan 't eerste verbonden, meer dan zonder bezwaar geschieden kan, te schaden.

Ten slotte wil ik gaarne nogmaals erkennen, dat de door mij besproken en elke andere mij bekende regeling van de officiers-opleiding, het officierscorps niet tot denzelfen algemeenen graad van ontwikkeling zal verheffen, als door het stelsel van den Heer V. D. v. I. wordt verkregen. Neem ik dat stelsel voor 't oogenblik niet aan, dan zwicht ik alléén voor bezwaren van practischen aard. Niets zal mij echter aangenamer zijn dan door hem overtuigd te worden, dat ik in mijne waardeering dier bezwaren heb gedwaald en dat ik dus de belichaming der schoone, ja ik mag wel zeggen grootsche gedachten van den door mij hoog gewaardeerden spreker als onmiddellijk voor de practijk levensvatbaar, mag toejuichen.

De Voorzitter. Namens de vergadering zeg ik den geachten spreker dank voor zijne doorwrochte behandeling van het onderwerp. De gehouden voordracht bewijst, dat men goed gedaan heeft de discussie over dit belangrijk onderwerp uit te stellen. Want zonder dat artikel, waren wij zeer zeker verstoken geworden van het voorregt heden avond den heer Kool te hooren. De vergadering stelt er hoogen prijs op dien heer nog dikwerf hier te zien optreden en hoopt dat den weg van het Binnenhof naar den Fluweelen Burgwal nog menigmaal door hem moge worden afgelegd.

De vergadering wordt hierop voor eenige oogenblikken geschorst.

De werkzaamheden hervat zijnde, zegt de Voorzitter:

Mijne Heeren, de tijd is reeds tamelijk ver verlopen en het onderwerp is te gewichtig om het maar ter loops te behandelen. Ik stel daarom voor den Heer Van Dam van Isselt uit te noodigen thans den Heer Kool slechts in het kort te beantwoorden, zijnde het bestuur voornemens alsdan voor te stellen later nogmaals de discussien over deze zaak te hervatten.

De Voorzitter verleent hierop het woord aan den Heer Van Dam van Isselt.

De Heer VAN DAM VAN ISSELT.

Mijne Heeren!

Ten einde te voldoen aan de uitnoodiging van het Bestuur

dezer Vereeniging zal ik heden avond mijne verdediging tot een kort woord beperken. De weinige tijd, waarover ik, uithoofde van het vergevorderd uur, beschikken mag, veroorlooft mij slechts enkele punten te bespreken.

In weerwil daarvan, zij allereerst door mij een woord gewijd van hartelijken dank aan het Bestuur, dat dezen avond beschikbaar stelde tot een nader onderzoek mijner voorstellen en dat het hooggeachte Kamerlid, den Heer Kool, uitnoodigde de bespreking van mijn onderwerp bij U in te leiden.

Ook dien spreker breng ik mijn welgemeenden dank niet alleen voor het aanvaarden dier taak, maar in het bijzonder ook voor de wijze, waarop hij haar volbracht, voor den ernst en de aandacht, waarmee hij mijn ontwerp tot regeling der opleiding van den officier heeft onderzocht.

Ik had mij voorgesteld de rede van den Heer Kool reeds dezen avond punt voor punt te wederleggen. Ik acht dit mogelijk. De uitvoering van dat voornemen was mij des te gemakkelijker, omdat in den loop der voorgaande week, de geachte spreker mij zijne bedenkingen tegen mijne voorstellen had toevertrouwd. Voor de bijzondere welwillendheid, daaraan ten grondslag liggende, gevoel ik mij gedrongen hier openlijk mijne hooge erkentelijkheid uit te spreken.

Het tijdsbestek, mij heden avond gegund, noopt mij echter op dit oogenblik van een uitvoerig antwoord af te zien. Ik zal mij daarom bepalen tot die punten, welke ik het meest geschikt acht om voorloopig reeds mijne bedoelingen nader toe te lichten en te overwegen. Zoo doende, hoop ik, dat eene volgende discussie slechts te vruchtbaarder worden zal.

Drie zaken wensch ik thans te bespreken: het standpunt door mij ingenomen, de schoolbevolking en de kosten.

In de eerste plaats het standpunt. Wanneer de Hr. Kool mij vraagt of ik medega met zijn stelsel van opleiding der onderofficieren van het leger tot officier, dan antwoord ik gaarne ja, wanneer ik alleen het oog vestig op de onmiddellijke behoeften van het oogenblik. Ik voor mij acht evenwel een hooger standpunt noodzakelijk, vooral in de gegeven omstandigheden.

Wij allen weten hoe, jaren lang, algemeen erkend wordt, dat, in zeer vele opzichten, de geheele inrichting van ons leger zeer onvolkomen is. Verschillende oorzaken hebben daartoe geleid. Een van de voornaamste daarvan is in mijn oog de groote afstand, die in Nederland volk en leger scheidt. Zulks is niet uitsluitend ten nadeele van het leger, maar zeer in het nadeel van het algemeen belang. Mijn doel is het daarom geweest om, door de wijze van opvoeding van den officier, den band te versterken, die in Nederland volk en leger verbinden moet. Deze gedachte, met het streven naar eene hoogere, ruimere en vooral *zelfstandiger* ontwikkeling van den officier, legde den grondslag van het stelsel, in 't einde des vorigen jaars, te dezer plaatse ontvouwd.

Ik heb mij daarbij in de eerste plaats gewend tot de school. Nauw verbonden is bovendien de werkkring van den onderwijzer met dien van den Officier bij de troep. De namen van tal onzer voorschriften: de recruten-, de compagnies-, de bataljons-School, enz. enz., wijzen dit reeds van verre aan.

Door de nauwe aanraking met het onderwijs, bevordert men tevens de *algemeene ontwikkeling*, waardoor het verblijf en de opleiding in het leger slechts te vruchtbaarder worden voor de geheele natie. Die algemeene ontwikkeling verhoogt de deugd van den militair en in hem tevens de waarde van den burger. Het onderricht, in de gelederen ontvangen, komt daarom de geheele natie ten goede. De opleiding in het leger zal krachtig en weldadig werken op het geheele volksonderwijs in den ruimsten zin des woords, op de algemeene volksontwikkeling, zoo intellectueel, moreel als fysiek.

In Nederland, waar men gaarne en liefst ook spoedig, praktische resultaten bekomt en feiten aanschouwt, in Nederland kortom, waar men gaarne „waar ontvangt voor zijn geld”, daar zal men in het leger, op zeer neutraal gebied, arbeiden tot het bekomen van tastbare zaken, die aanschouwd kunnen worden door ieders oog. Door medewerking aan den algemeenen schoolarbeid, in ons land zoo populair bij uitnemendheid, zal ongetwijfeld ook de populariteit verhoogd worden van het leger, dat gedurende den vrede een schoon arbeidsveld ontgint.

Om in dien geest vruchtbaar te kunnen arbeiden, om metertijd te komen tot een werkelijk nationaal leger zijn tal van aanrakingspunten tusschen het algemeen en het militair onderwijs onmisbaar.

Het eerste aanrakingspunt vindt men bij het lager, het tweede bij het middelbaar onderwijs.

De school beheerscht de toekomst. De aansluiting die men begeert, moet daarom in de school worden voorbereid. Door den onderweizer moet de eerste schakel gelegd worden tusschen volk en leger, indien wij inderdaad bekomen zullen 't geen wij zoo bij uitstek behoeven: *een werkelijk nationaal leger*. En terwijl men aan deze schoone taak de edelste krachten wijdt, benut men den schat van tijd, die in een kaderleger als het onze, aanwezig en beschikbaar is, doch voor een goed deel nutteloos verloren gaat.

Begeert men dit standpunt, en ik zwijg daarbij van de Militaire Academie, gelijk zij tegenwoordig is ingericht — dan is het met de middelen door den Hr. Kool aangewezen, ook van verre, niet te bereiken. Men zal dan o. a. uit de rijen der onderofficieren zien voortkomen officieren, wel geschikt om werkzaam te zijn volgens bepaalde reglementen en voorschriften; doch men zal niet komen tot die eigenaardige positie, waarvan ik, *met het oog op onze Nederlandsche toestanden* de beste vruchten verwacht, en waaraan wij in zulk eene hooge mate behoefte hebben. Bovendien zullen eenige hoofdfouten, waaronder het onderricht tegenwoordig gebukt gaat, niet weggenomen zijn en de kweekelingen niet berekend voor de taak, die ik hun wensch toe te vertrouwen. (*)

En nu weet ik wel, dat gelijk de Hr. Kool opmerkte, het volk in de eerste plaats zijn stempel drukt op het leger; dat

(*) Op die hoofdfouten werd reeds vroeger gewezen. De staatkundige voorbereiding o. a. van den officier in „de staatsburgerlijke eeuw”, gelijk Thorbecke haar kenmerkte, wordt volkomen verwaarloosd en geheel aan het toeval overgelaten. De gevolgen ervan heeft men meermalen kunnen waarnemen, o. a. in ons Parlement. Ook in onze Overzeesche Bezittingen zal men minder schromen een deel van het algemeen staatsgezag aan militaire handen toe te vertrouwen, naarmate de staatkundige opleiding van den officier van degelijker aard is.

het leger, uit het volk voortkomende, daarvan een deel blijft vormen; doch aan de andere zijde, vergeet men niet dat ook van het leger eene kracht kan uitgaan, die een machtigen en heilzamen invloed oefent op het geheele volk. Even als in de materiële wereld, vindt in de moreele wereld steeds eene wisselwerking van krachten plaats. De kracht, zelf van enkele individuen, is vermogend om geheele volken te beheerschen, hoeveel te meer zal men dus niet verwachten mogen van eene impulsie, uitgaande van een lichaam zoo talrijk als het officierskorps is, en zoo invloedrijk als het wezen kan.

Thans een woord over de schoolbevolking. Wij hebben eene organisatie berekend voor de behoeften van den oorlog. Gedurende den vrede is het grootste gedeelte der soldaten afwezig, het kader daarentegen in zijn geheel aanwezig. Uit deze enkele opmerking vloeit reeds van zelf voort, dat er, gedurende den vrede, eene groote hoeveelheid tijd, waarover dat kader beschikt, onbenut moet verloren gaan.

Ten einde de wijze te doen kennen waarop die tijd door mij verzameld en productief aangewend wordt, zal ik eerst spreken over de schoolbevolking, daarna over de kosten. Zodoende zal men tevens een blik kunnen werpen in den gang der zaken, en de vraag kunnen beantwoorden of het aangewezen doel bereikbaar is zonder buitensporige financiële offers.

Mij komt het voor dat op die vraag een bevestigend antwoord mogelijk is, inzonderheid als men gebruik maakt van eene verplaatsing der uitgaven, waarbij alle zaken van weelde worden opgeofferd en het kapitaal dus meer productief wordt uitgezet.

Bij het ontwerpen van het stelsel, U't vorige jaar geschetst, moest in de eerste plaats de vraag worden beantwoord: hoe groot is de aanvulling, die het officierskorps jaarlijks noodig heeft?

De heer Kool geeft daarvoor 160 man aan. Ik kom echter tot een getal, dat aanzienlijk lager is. De statistieke gegevens, door mij geraadpleegd, hebben mij geleerd, dat wij per jaar hoogstens 110 officieren behoeven.

Om mijn oordeel te staven, zij het mij vergund U uit het rijk der bespiegeling over te brengen naar het gebied der dorre cijfers.

Ik zal beginnen met U het aantal officieren op te noemen, dat gedurende een tienjarig tijdvak, per jaar, hier te lande is aangesteld, ten behoeve zoowel van het leger in Nederland als in de Overzeesche Bezittingen. Ik heb gevonden dat benoemd zijn in

1862	.	.	144	officieren, in	1867	.	.	139	officieren,
1863	.	.	120	"	"	1868	.	139	"
1864	.	.	100	"	"	1869	.	54	"
1865	.	.	86	"	"	1870	.	120	"
1866	.	.	126	"	"	1871	.	83	"
			576				535		
			535						

Totaal . . 1111.

Deze getallen zijn hoogst leerzaam. Zij toonen aan: 1°. hoe onregelmatig de jaarlijksche aanstellingen zijn, hetgeen zeer verderfelijk werkt op den geregelden gang der zaken. Blijkbaar heeft men alleen de onmiddellijke behoeften van het oogenblik geraadpleegd, zonder daarbij te luisteren naar de stem der statistiek.

Ten tweede blijkt, dat het cijfer door den heer Kool genoemd, nimmer bereikt is, ja dat zulks het cijfer van de jaren der sterkste aanvulling met 20 officieren *overtreft*. En dit beteekent niet weinig. Die 20 officieren vertegenwoordige ruim 18 $\frac{2}{3}$ % van het getal, dat ik noodig acht.

Verder dient opgemerkt, dat in het hier bedoelde tienjarig tijdperk eene niet onaanzienlijke uitbreiding van het leger heeft plaats gevonden doordien de depots van 8 regimenten infanterie van 2 op 5 compagniën gebracht zijn. Hiertegenover staat weliswaar de opheffing van een regiment cavalerie, doch het aantal officieren der cavalerie is in 't geheel slechts met 16 officieren, de jaarlijksche aanvulling dus niet noemenswaardig verminderd. De uitbreiding der infanterie daarentegen vorderde, en wel eensklaps, eene vermeerdering van 72 officieren, die grootendeels uit het onderofficierskorps werden aangevuld.

Eindelijk, en dit is de hoofdzak, toont de uitkomst aan, dat

het getal 110 door mij genoemd, niet alleen volkomen juist is, maar tevens een maximum aangeeft.

De jaren na 1871 heb ik buiten rekening gelaten. Twee redenen bewogen daartoe. Vooreerst ondervond men eene niet geringe teleurstelling bij het invoeren der Wet van 1869 tot regeling van het onderwijs bij de Militaire Academie. Het aantal cadetten, tot officier aangesteld, drukt op grond daarvan de behoefte niet juist uit. Ten tweede moest men door den oorlog met Atjeh, tijdelijk in eene dringende behoefte voorzien en nagenoeg ieder onderofficier aannemen, die zich voor het officiersexamen aanmeldde. Door beide oorzaken was de toestand te onregelmatig om daarop een grondslag te vestigen.

Wanneer de heer Kool verder beweert, dat men niet vergc-ten moet dat er een incompleet is ontstaan in het Officierscorps, dan wijs ik hem andermaal op de uitbreiding, die het leger in evengenoemd tijdvak heeft ondergaan, en merk bovendien op, dat ook in 1862, het jaar, waarmede de heer Kool en ik de rekening openden, reeds een incompleet aanwezig was. En dit is veeleer af- dan toegenomen.

Men telde hier te lande bij de infanterie in :

1861.	1879.
225	255 kapiteins.
332	371 1ste luitenants.
141	251 2de luitenants.
698	877

Alleen bij de infanterie is het aantal subalterne officieren in actieven dienst dus met 179 *vermeerderd*.

Ook bij de artillerie is, in hetzelfde tijdvak, dat aantal niet verminderd, maar met 12 officieren *toegenomen*.

Afgescheiden van alle overige beschouwingen, zoude ik er nimmer voor zijn, om, bij welke reorganisatie ook, het aantal subalterne officieren in actieven dienst te vermeerderen. De bevordering, zoowel als elke, ook de meest dringende, lotsverbetering, zoude dan nog meer gedrukt worden dan zulks nu reeds plaats vindt, niet alleen tot groot nadeel der personen, maar in de eerste plaats *van de zaak zelve*. Het zal daarom

wel geene nadere toelichting verdienen hoe ongunstig de toestand worden zal, wanneer men eens per jaar 160 2de Luitnants gaat aanstellen. De qualiteit zal dan noodwendig in de quantiteit ondergaan. En men zal deze nadeelige uitkomst verkrijgen door eene ongemeene verhooging der oorlogsuitgaven. (*)

Op grond van het voorgaande, beschouw ik eene aanstelling van 110 officieren per jaar als een maximum. Ik acht het wijs dit getal nimmer te overschrijden. Ik voor mij zou veeleer geneigd zijn steeds daar beneden te blijven, en gebruik te maken van de beschikbare krachten der officieren van het Indische leger in Nederland aanwezig, 't zij met verlof, 't zij met pensioen. Ook acht ik het mogelijk meer doeltreffende maatregelen te nemen bij eene herziening van de wet op de bevordering en het ontslag der officieren, waardoor men het aantal pensioenen, zoowel als de jaarlijksche aanvulling van het officierskorps beperkt en het welbegrepen belang der personen met dat van de algemeene zaak verbindt.

Ook bedenke men, dat ikeenige plaatsen beschikbaar wil stellen voor onderofficieren, die slechts den eenjarigen cursus bij de Militaire Scholen hebben gevolgd.

Ik laat intusschen den invloed van al dergelijke maatregelen buiten beschouwing. Om van de zaak niet de voordeeligste zijde in het licht te stellen, aanvaard ik het getal 110 als den grondslag voor de berekening van de schoolbevolking en van de daaruit voortvloeiende kosten.—

Bij eene vierjarige opleiding verhoudt zich de schoolbevolking tot het jaarlijksch afvoervermogen der school als $4\frac{1}{2}$ tot 1. Men rekent daarbij dat 60% der leerlingen van het eerste jaar den cursus in 4 jaar ten einde brengt, 30% in meer dan 4 jaar, terwijl 10% verloren gaat.

Bij den aanvang van het schooljaar, kan de verdeling der

(*) De 50 officieren, welke men per jaar meer wenscht aan te stellen, vertegenwoordigen in *tien* jaar, dus in $\frac{1}{2}$ à $\frac{1}{4}$ van den geheelen diensttijd als officier, ongeveer 400 officieren. Zonder tot eenige lotsverbetering te voeren zou deze vermeerdering, na tien jaar, reeds tot een verhooging der jaarlijksche uitgaven voeren van niet minder dan ruim 400 000 Gulden.

bevolking dus ongeveer door de volgende getallen worden aangeduid. Daarbij komen onder I. de leerlingen voor, die voor de eerste maal, onder II. zij, die voor de tweede maal den cursus volgen.

Er bevinden zich in het

	I.	II.	
4de jaar	110	+	4 = 114
3de „	112	+	6 = 118
2de „	114	+	10 = 124
1ste „	125	+	16 = 141
Totaal	461	+	36 = 497

Op de 125 leerlingen, die aankomen, verlaten er dus 110 de Militaire Scholen met het Officiersdiploma. Er gaan dus 15 leerlingen, of 12⁰/₀, verloren. Neemt men, dat van de 110, welke dat diploma erlangen, 74 dus slechts 59,2⁰/₀ der 125, den cursus in vier jaar doorloopen, dan hebben de overige 36, of 29,2⁰/₀, daartoe vijf of meer jaren noodig gehad, zoodat het verlies 11,6⁰/₀ bedraagt. Wederom zijn de verhoudingen dus niet te gunstig gekozen. Daar 495 tot 110 zich verhoudt als 4½ tot 1, zoo is ook met de schoolbevolking van 497 leerlingen voldaan aan 't geen de ervaring daaromtrent leert.

Wanneer ik thans Uwe welwillende aandacht vraag voor het aanhooren van nog meer getallen, dan mag ik U hier niet verzoeken om de nauwkeurigheid daarvan te toetsen. De vluchtige indruk, dien zij wekken, acht ik echter voldoende om eenigszins van meer nabij de werking te leeren kennen van het stelsel. Bovendien zal men, bij het vernemen van elk getal, reeds voorloopig kunnen beslissen of de eischen overdreven zijn, dan wel of zij eenigszins met het *mogelijke* en bereikbare overeenstemmen.

Ik ga daarom thans over tot het bespreken der *Cadetterschool*. Verschillende tijdperken moet men daarbij onderscheiden. De vorige maal heb ik uitdrukkelijk gewezen op de noodzakelijkheid van een overgangstijdperk, waarin men uit het bestaande laat *worden* den toestand zoo als ik dien ontworpen heb.

Het is zeer goed mogelijk de schakel te vinden, waarmede men het heden verbindt met de toekomst, die ik wenschelijk acht. Men stelle het overgangstijdperk vooral niet te kort. *Verscheidene jaren* zullen noodig zijn om de kiemen, in het bestaande *aanvoezig*, langzaam en geleidelijke tot eene natuurlijke ontwikkeling te brengen.

Hieruit volgt, dat, gedurende het overgangstijdperk, de bevolking der Cadettenschool niet standvastig blijven, maar langzamerhand dalen zal, totdat het normale cijfer bereikt is.

Wijders zal men zich herinneren, dat de beurzen tot aanvulling dienen en tot bezuiniging (*)

Nemen wij, om de gedachten te bepalen, het oogenblik, waarop de Cadettenschool op haar normaal cijfer is gebracht, terwijl het beurzenstelsel nog in volle werking is.

Wij vonden, dat per jaar tot de Militaire Scholen 125 leerlingen moeten toegelaten worden. Laat daarvan voortkomen:

Uit de Cadettenschool	60
„ „ leerlingen met beurzen	35
„ „ „ zonder „	30
Totaal . . .	125.

Ik blijf dus nog, wat de laatste categorie betreft, met vijf leerlingen onder de raming van den Heer Kool. Gaarne schenk ik hem dat vijfтал.

(*) Toegepast in den geest, die nader ontwikkeld zal worden, voeren de beurzen tot groote bezuiniging. Een cadet, door den staat gehuisvest, op 1000 gulden stellende, tegenover een leerling met eene beurs van 600 gulden, bekomt men door 100 beurzen eene bezuiniging per jaar van 40 000 gulden. Voorwaar een niet te versmaden voordeel. De verschillende oorzaken van deze uitkomst kunnen hier niet aangewezen worden. Er is intusschen niet over het hoofd gezien, dat de kosten eener vermeerdering van de schoolbevolking niet overeenkomen met die voor de oprichting eener zelfstandige school van dezelfde sterkte, als de ovengenoemde vermeerdering.

Behalve op grond der bezuiniging, is het beurzenstelsel zeer goed te verdedigen uit een staatsrechtelijk oogpunt, dewijl men daardoor meer toegankelijk maakt het middelbaar onderwijs, 't welk op enkele plaatsen geheel en op andere gedeeltelijk op kosten van den staat gegeven wordt.

Terwijl men eindelijk met de beurzen de belangen behartigt van het middelbaar onderwijs, kan men daarmede niet minder goed voldoen aan de eischen eener gezonde militaire pedagogie.

Volgens overeenkomstige gronden, als bij de Militaire Scholen werden aangevoerd, zal *bij den aanvang van het schooljaar*, de bevolking der Cadettenschool door de volgende cijfers worden aangewezen:

I. II.

in het 3^e jaar zijn $61 + 4 = 65$ leerlingen

" " 2^e " " $62 + 5 = 67$ "

" " 1^e " " $66 + 6 = 72$ "

dus in het geheel $189 + 15 = 204$ "

Van de 66, in het 1^e jaar toegelaten, doorloopen 46, of ruim 69%, den cursus in drie jaar, 15, of bijna 23%, in vier of meer jaren, terwijl 5, of nagenoeg 9½%, verloren gaat. Het geringe aantal, dat een vijfjarigen cursus volgen moet, kan men veilig buiten rekening laten, zulks tast de aangevoerde cijfers ter nauwernood aan.

De leerlingen met beurzen behoeven zich slechts in de 4^e en 5^e klasse der Hoogere Burgerscholen te bevinden. De drie laagste klassen zijn talrijk genoeg, het onderwijs, daar gegeven, is in voldoende mate, ook zonder hulp der Burgerscholen, toegankelijk voor het algemeen.

Men heeft dus op de Hoogere Burgerscholen, in het genot van beurzen:

I. II.

in het 5^e jaar $35 + 4 = 39$ leerlingen.

" " 4^e " $37 + 6 = 43$ "

dus in het geheel $72 + 10 = 82$ "

Van de 37 in het 4^e jaar, komen dus 25 leerlingen in twee jaar tot de Militaire Scholen, en 10 in 3 of meer jaren.

Uit het voorgaande overzicht blijkt, dat per jaar moeten voldoen 66 adspiranten voor de Cadettenschool en 37 voor eene beurs, dus in het geheel 103.

Dit getal komt volkomen overeen met het aantal adspiranten, 't welk in de beide laatste jaren tot de Militaire Academie werd toegelaten. Ook vóór de invoering der Wet van 1869, betreffende die inrichting, toen kennis en leeftijd ongeveer over-

eenkwamen met de eischen tot toelating, door mij gesteld, bekwamen zonder moeite per jaar 80 à 90 aspiranten, die aan het examen voldeden. Wanneer men hierbij voorts in rekening brengt het gedeelte der onderofficieren, die tot officier worden opgeleid, *dan zal men op grond der ervaring mogen en moeten erkennen, dat de boven aangevoerde cijfers het bewijs leveren, dat onze Hoogere Burgerscholen reeds nu volkomen bij machte zijn om elk jaar de lichte te geven, welke de Militaire Scholen behoeven.*

De volgende getallen mogen dit nog verder staven.

Neemt men voor de 125 leerlingen, die de Militaire Scholen per jaar behoeven, 80 uit de Cadettenschool en 30 uit de leerlingen met beurzen, dan behoeft men slechts te rekenen op 15 aspiranten, die geheel uit eigen beweging komen. Ditmaal schenk ik den Heer Kool dus 20 van deze laatste soort.

Er moeten dan per jaar ongeveer 88 aspiranten op de Cadettenschool toegelaten worden, waarvan de bevolking ongeveer tot 270 leerlingen klimmen zal.

Laat men alle beurzen wegvallen en vertrouwt men daarom de vorming van 110 leerlingen uitsluitend aan de Cadettenschool toe, dan moeten er per jaar 112 aspiranten toegang vinden, waardoor de bevolking der School tot 380 cadetten stijgt.

Uit deze cijfers blijkt hoe eene geringe vermeerdering van het afvoervermogen de schoolbevolking sterk doet aangroeien. Om, *bij eene driejarige opleiding*, per jaar 30 kweekelingen meer aan de Militaire Scholen te brengen, stijgt de schoolbevolking met 110 leerlingen. Voorwaar geen gering nadeel in 't oog van ieder, die niet volmaakt vreemdeling is op het gebied der opvoedkunde. De laatste berekeningen staven echter voldoende de mogelijkheid om de Militaire Scholen reeds onmiddellijk en op voldoende wijze te voeden uitsluitend met behulp der Cadettenschool. De ondervinding van de beide laatste jaren is in dit opzicht hoogst leerrijk geweest. De Aspirant-Cadettenscholen zouden dus reeds gemist kunnen worden, wanneer men die scholen ook om andere redenen ontberen kon. Intusschen behoeven die scholen niet sterk bevolkt te zijn. Een 40-tal leerlingen op elk dier beide inrigtingen acht ik meer dan voldoende.

En hiermede stel ik U voor het gebied der bevolking met dat der financiën te verwisselen.

Daarbij wordt op den voorgrond de opmerking gemaakt, dat men in Duitschland, voor de vredesorganisatie eener compagnie infanterie rekent op 4 officieren bij 128 à 134 minderen. Wij hebben daarentegen, gedurende den winter, 2 à 3 officieren op de 30 à 35 minderen, dus *ruim 2 à 3 maal meer*. Een noodwendig gevolg van dien toestand is de beschikbare tijd, waarin een groot deel onzer Officieren zich gedurende den winter kunnen baden, wanneer althans ieder belast is met een bevel in overeenstemming met de waardigheid van den rang, dien hij bekleedt.

De vele nadeelen, welke daarvan het gevolg zijn, moet men niet gering achten. Op zich zelf mag men het daarom reeds een voordeel noemen, wanneer men een middel kan aanwijzen, waardoor, gedurende den winterdienst, het aantal officieren wordt beperkt. Dat voordeel zal in beteekenis niet weinig stijgen, wanneer men den tijd, die bespaard wordt, verzamelt en productief aanwendt. En dit is mogelijk. *Het levijs kan geleverd worden, dat, ook in het leger, tijd geld is*. Daartoe ga ik thans over. Het is zelfs in 't geheel niet noodig om de huishouding in te richten met een schriele, bekrompen zuinigheid, die de wijsheid bedriegt. Integendeel. Aan de leerlingen der Militaire Scholen wensch ik een traktement toe te kennen, en wel, gedurende de beide eerste jaren, een van 800, gedurende de beide laatste jaren, een van 1000 gulden. Daarentegen wensch ik hen eene jaarlijksche vergoeding van 200 gulden voor de studiekosten te doen bijdragen. Daardoor stelt men het genoten onderwijs op hooger prijs; terwijl aan de andere zijde het middel in handen blijft om, door het verleenen van vrijstellingen, verschillende verdienstelijke, doch minder vermogende leerlingen op zeer kiesche wijze te ondersteunen.

Aan de Polytechnische school, die in omvang en karakter met de Militaire Scholen het meest overeenkomt, bevinden zich ruim 300 leerlingen, die meerendcels eene vierjarige opleiding genieten. De studiekosten per hoofd en per jaar bedragen er voor den Staat $\pm$ 400 gulden. Ook voor de Militaire Scholen zal men dus, de uitgave voor het personeel en het materiëel sa-

mengenomen, op ongeveer 400 gulden per leerling moeten rekenen. Dit cijfer is zeker niet te laag, vooral wanneer de aspiranten voor de bereden wapens verplicht zijn een paard voor eigen rekening aan te schaffen.

Aan de kweekschool te Amsterdam ter opleiding van militaire geneeskundigen, zijn de studiekosten, op de begroting voor 1880, geraamd op 298 gulden per hoofd.

Tot dit cijfer zal ik echter niet afdalen, maar vasthouden aan 400 gulden voor elk leerling, ja, ik wil zelfs nog verder gaan, door het toekennen van 100 beurzen elk van 300 gulden per jaar.

Men vindt dus voor de uitgaven:

232 leerlingen	3 ^e en 4 ^e jaar	à 1400	=	324 800
141	"	1 ^e en 2 ^e „	à 1200	= 318 000
100 beurzen		à 300	=	30 000

Totaal der uitgaven . . 672 800.

Een der grondgedachten van mijn stelsel was de aanwending van het productief vermogen der leerlingen boven de 18 jaar.

Daarom ontvangen alle cadetten eene opleiding voor den onderofficiersrang en moeten alle leerlingen bij de intrede van het 3de studiejaar den Vaandrigrang bereikt hebben. Thans brengt men den cadet in vier jaar tot den officiersrang. De eisch is dus zeker niet te hoog als men hem in *drie* jaar tot onderofficier opleidt.

Voorheen werd de leerling der Hoogere Burgerschool, zonder verblijf in het leger, in twee jaar gevormd tot officier: het is dus zeer matig gesteld, wanneer men zulke leerlingen in dien zelfden tijd, waaronder een verblijf van acht maanden in het leger, tot vaandrig wil opleiden.

Op grond dezer overwegingen zal men de leerlingen der Militaire Scholen veilig in mindering mogen brengen van het kader. Zij zullen daarvoor, en juist door hunne algemeene ontwikkeling, zeer bruikbare elementen vormen. Vooral bij den dienst te velde zal de meerderheid uitkomen van hunne deugzaamheid boven een goed deel van die onderofficieren, welke in den routine-dienst zijn ondergegaan, en die, *niet minder dan de leerlingen der Militaire Scholen*, ALLE KRIJGSERVARING MISSEN,

Bij eene opleiding van den officier, en eene regeling van den winterdienst, als vroeger werd aangewezen, zullen de vaandrighs derhalve een gedeelte van de taak der 2de Luitenants kunnen overnemen, en daarom ook als zoodanig in rekening gebracht worden. (*)

Bij de raming der uitgaven, zal men verder aannemen, dat van de ongeveer 500 leerlingen der militaire scholen $\frac{2}{3}$ gedeelte per jaar de volle bijdrage voor de studiekosten stort, terwijl $\frac{1}{3}$ daarvoor slechts f 100 per jaar betaalt en de overigen, dus $\frac{2}{3}$, geheel zijn vrijgesteld.

Laat voorts ieder onderofficier den staat per jaar f 400 kosten (sommige schatten die som aanzienlijk hooger) dan wordt de rekening van het finantieel tegenwicht deze:

232 vaandrighs	à 1000 =	232 000
265 onderofficieren . . .	à 400 =	106 000
200 bijdragen	à 200 =	40 000
100 idem	à 100 =	10 000
Totaal . .		388 000.

De Koninklijke Militaire Academie kost den Staat thans per jaar 346 610 gulden, welke som door de jaarlijksche bijdrage der ouders herleid wordt tot 305 110.

Met de Militaire Scholen, door mij voorgesteld, vond men zooëven voor de einduitgaven 284 800 gulden. De Militaire

(*) Met een enkel woord wijs ik op de oeconomie van een maatregel, waardoor men alle officieren uit het onderofficierskorps doet voortkomen. Zodoende bespaart men op elke 12 à 15 officieren één onderofficierspensioen en verbetert voor de onderofficieren, die geen officier worden, het uitzicht om den graad te bereiken van sergeant-majoor en adjudant-onderofficier.

Nog dient vermeld, dat men in 1861 den zomer- en winterdienst bij alle regimenten infanterie kon waarnemen, terwijl toen, alleen bij dat wapen 150 Luitenants *minder* aanwezig waren, dan thans, sedert is de infanterie slechts met 26 compagnien (waaronder 2 voor de hospitaal soldaten) en de Pupillenschool vermeerderd. Niettemin kon men toenmaals, met dat geringe aantal officieren elk oogenblik alle lichtingen onder de wapens verwachten.

Wijders verdient opgemerkt, dat tegenwoordig reeds een 100-tal onderofficieren op den Hoofdcursus der infanterie, winter en zomer door, vrij van alle diensten zijn.

Academie kost thans dus 305 110—284 800 of 20 310 gulden MEER, WELKE SOM DOOR DE VOORGESTELDE REGELING BEZUINIGD WORDT.

Deze uitkomst klinkt wellicht zonderling. Ik acht haar intusschen leerzaam. Zij toont — en ik laat al 't overige een oogenblik rusten — welsprekend aan, dat tijd geld is en steeds productief kan worden omgezet. Nogmaals wij moeten onze Drususgracht graven in het terrein dat onze 19^e eeuw aanwijst. Elders geschiedt dit reeds. Waar zulke buitengewone uitkomsten, bezoldiging der leerlingen, verdubbeling van den leertijd en bezuiniging, verkregen worden door hooger inspanning, daar durf ik met gerustheid de vraag stellen of de enkele voordeelen, die ik van den tegenwoordigen toestand ten offer breng, niet meer dan dubbel worden opgewogen door hetgeen men daarvoor in de plaats ontvangt: een officierskorps — en ook de Heer Kool erkent het — dat in algemeene ontwikkeling en bekwaamheid elk ander van Europa ver achter zich laat. (*)

Na de Militaire Scholen komt de Cadettenschool aan de orde.

Ik vermeen, dat de beginselen der Wet van 1869, in den vorm door mij begeerd, mettertijd genoeg aantrekkingskracht zullen oefenen, om zelfs *de hulp der Cadettenschool te kunnen ontberen*. Men bedenke wel dat de leerlingen der Militaire Scholen ruim bezoldigd worden, in plaats van f 600 per jaar te moeten betalen, en dat bovendien de aanstaande wijziging der Wet op het Middelbaar Onderwijs slechts gunstig werken kan op het voedingsvermogen der Hoogere Burgerscholen. Niettemin kan de Cadettenschool een reden van bestaan vinden, o. a. als militaire Rijks Hoogere Burgerschool.

Zij zou dan meer voldoen aan eeene algemeene behoefte, die o. a. niet in geringe mate wordt veroorzaakt door het verblijf van vele ouders in onze Overzeesche Bezittingen. De kosten en het

(*) Wegens de beperking van den tijd zijn verschillende opvattingen niet besproken, noch de bedenkingen weerlegd, waartoe de boven gemaakte raming aanleiding kan geven. Ik noem o. a. de vaandrigs bestemd voor het Indische leger.

Men heeft ook niet voorbijgezien, dat alle leerlingen der Militaire Scholen den onderofficierarang niet bereikt hebben. Hun aantal wordt echter ruim opgewogen door de cadetten boven de 18 jaar.

bestuur dezer School komen daardoor veeleer op het gebied van het algemeen Staatsonderwijs, dan op dat der oorlogszaken.

Bij den tegenwoordigen toestand vindt men op de Oorlogsbe-grooting voor het jaar 1880 de kosten voor ieder cadet geraamd op 1265 gulden per jaar.

Wanneer de Militaire Academie hervormd wordt in een Cadettenschool, waar de militaire opleiding zich tot den onderof-ficiersrang beperkt, dan zal men bij eene bevolking van 204 Cadet-ten op eene uitgave van 1000 gulden per hoofd moeten rekenen.

Voegt men daarbij 36 beurzen elk van 600 en 36 beurzen elk van 300 gulden, (*) dan bedragen de uitgaven :

204 cadetten à f 1000 = 204 000

36 beurzen à „ 600 = 21 600

36 idem à „ 300 = 10 800

Totaal der uitgaven 236 400

De regeling van de bijdragen der ouders wensch ik anders te doen plaats vinden, dan tegenwoordig geschiedt. De uniforme bijdrage van f 300 werkt om meer dan eene reden zeer verkeerd.

Wanneer eene opleiding den Staat per leerling ongeveer 1300 gulden kost, (**) dan acht ik het, vooral voor Nederland, niet goed aan een der eerste Staatsscholen het openbaar karakter te geven eener School voor minvermogenden, door de bijdrage te stellen op 300 gulden per jaar. Men behoeft zulk een bij-zonder scherp gezichtsvermogen niet te bezitten om de nadee-lige werking te zien, welke die zeer geringe bijdrage op den duur oefent. Men doet afbreuk aan het prestige, verzwakt langzamerhand het privaatvermogen der adspiranten en dus met-tertijd ook van het officierskorps, en schaadt niet slechts on-middellijk, maar bovenal in de toekomst de finantieële belangen van den Staat. Men behoeft juist niet een geldaristocraat te zijn om de schaduwzijden te zien van een maatregel, die medewerkt om mettertijd aan het proletariaat in het officierskorps een na-

(*) Er zijn slechts 72 beurzen in uitgaaf gesteld, omdat men als regel mag stellen dat elke beurs slechts gedurende twee jaar go-noten wordt.

(**) Onder deze som zijn noch de kosten der huisvesting, noch de renten van het materiëel der inrichting begrepen.

deelig overwicht te verzekeren. Voorts mag het doelmatig voorkomen om rekening te houden met de begeerte van verscheidene ouders, die hunne zonen liever plaatsen op eene school van f 1200 dan van f 300. Terwijl men aan de eene zijde met doorzicht partij trekt van die neiging, kan men daardoor aan de andere zijde verdienstelijke leerlingen ruimer ondersteunen.

Om al deze redenen zoude ik de normale bijdrage weer op 600 gulden willen terug brengen, evenals vóór 1868, toen men, bij eene vierjarige opleiding, gemakkelijk per jaar een 90 aspiranten bekwam, die aan het examen voldeden. In het vervolg zoude het zelfs overweging verdienen om de bijdrage van 600 tot 800 gulden te verhoogen.

Natuurlijk zal men weder vrijstelling moeten verleenen. Men behoeft daarmede niet karig te zijn. Ook dit bezit eigenaardige voordeelen.

Neemt men aan, dat van de leerlingen een derde gedeelte de volle som, dus f 600 betaalt, een ander derde gedeelte gemiddeld f 300, terwijl van het laatste derde deel de helft f 100 stort, en de andere helft volkomen vrijstelling geniet, dan wordt de rekening der baten aldus:

$$\frac{1}{3} = 70 \text{ leerlingen } \text{ à } f 600 = 42\,000$$

$$\frac{1}{3} = 70 \quad \text{„} \quad \text{à } f 300 = 21\,000$$

$$\frac{1}{6} = 35 \quad \text{„} \quad \text{à } f 100 = 3\,500$$

$$\text{Totaal der bijdragen} = 66\,500$$

Deze som wordt met f 14000 vermeerderd en stijgt dus tot 80500 als men de jaarlijksche bijdragen van het eerste derde gedeelte op f 800 brengt.

Op den gekozen grondslag van 600 gulden bedragen de zuivere uitgaven ten behoeve der Cadettenschool f 169 900 per jaar. (*)

(*) Gemiddeld kost elk cadet *den Staat* dus ruim f 800 per jaar. Wanneer men in plaats van 210 kadetten *even zoovele* beurzen van f 600 toekent, dan bezuinigt men alleen daardoor f 42000 per jaar. Dit voorbeeld wordt enkel aangevoerd om te doen uitkomen hoe *duur* het *slechte* kostscholenstelsel is. Oppervlakkig gezien schijnt men met één groot kosthuis te bezuinigen, metterdaad is zulks echter 't geval niet. Reeds werd opgemerkt, dat in de begrooting der Militaire Academie noch de rente der gebouwen, noch die van de doode leerkrachten en het overige materiëel voorkomt.

Deze som met de f 20 310 verminderende, die op Militaire Scholen werden bezuinigd, komt men tot eene geheele vermeerdering der uitgaven van 149 600 gulden per jaar.

Voor de beide Adspirant-Cadettenscholen zijn in de beide jaren hoogstens 80 leerlingen noodig. De ondervinding der laatste jaren, heeft op voldoende wijze aangetoond, dat deze beide Scholen voor de voeding der Cadettenschool en der Militaire Scholen reeds dadelijk kunnen gemist worden, wanneer men zelfs de boven aangevoerde maximumcijfers voor de schoolbevolking aanneemt.

Evenwel zal men de hulp dier Scholen, gedurende het overgangstijdperk, niet ontberen kunnen o. a. ten behoeve van die leerlingen, welke zich reeds in 't leger bevinden. Die Scholen behoeven echter niet tot bijzondere uitgaven te voeren. Men zal veeleer bezuinigen, wanneer men in aanmerking neemt, dat het z.g. wetenschappelijk onderwijs vervalt, ten behoeve van hen, die bij de korpsen tot officier worden opgeleid. Dientengevolge verdwijnen daarbij minstens 250 leerlingen, die thans eene zeer gebrekkige opleiding ontvangen.

Keeren wij thans tot de meerdere uitgaven der Cadettenschool terug. De verhooging der uitgaven van f 149 600 per jaar, is inderdaad onbeduidend, wanneer men in aanmerking neemt, dat deze 1½ ton de *eenige*, zelfs niet volstrekt noodzakelijke, vermeerdering is, welke de *volledige* uitvoering van het ontwerp vordert.

De indirecte baten, welke dat ontwerp oplevert, zal ik heden avond niet toelichten. Trouwens men mag daarop in den aanvang niet rekenen. Zij ontstaan slechts langzamerhand; voorts moet men rekening houden met de bijzondere omstandigheden, waarin men verkeert en niet minder met de eigenaardigheden van den algemeenen volksaard.

Ik heb, daarop lettende, mij zelven de vraag gesteld of er ook equivalenten te vinden zijn om de uitgaven te dekken, waartoe de Cadettenschool voert? Ik geloof op die vraag een bevestigend antwoord te geven.

In de eerste plaats noem ik de Pupillenschool. Ik weet dat ik hier een algemeen lievelingskind aantast. Toch ben ik tegen die

school, niet zoozeer uit beginsel, maar wel omdat zij voert tot eene zeer improductieve uitgave en daarom het Budget van Oorlog *noodeloos* bezwaart. Het Instructie-Bataillon, met het krachtig productief vermogen, in de laatste jaren ontwikkeld, is niet bij machte gebleken om te voorzien in de behoeften van het kader. Men heeft daarom, en wellicht om nog andere redenen, den bijstand ingeroepen der aspirantkorporaals en -onderofficieren. De oplossing van het kadervraagstuk (*) is ook daarmee achterwege gebleven. Daarop is de hulp ingeroepen der Pupillenschool. Dit komt in het wezen der zaak neder op de uitbreiding van het Instructie-Bataillon door het toelaten van een tweehonderdtal jongelingen tusschen de 12 en 14 jaar. Tegenwoordig neemt men bij voorkeur de pupillen niet jonger dan 13 jaar. Nu brenge men voorts in aanmerking dat een goed deel der pupillen — zonen meestal van militairen en van gepensioneerde of gegageerde militairen — *den militairen dienst toch zou gekozen hebben*, ook al bestond de Pupillenschool niet. De zaak komt dus eenvoudig neer op het aannemen, beneden de 15 jaar, van eenige jongelingen, die men afzonderlijk huisvest. Maar nu heeft de ondervinding geleerd, dat er in het kader eene geduchte gaping ontstaat als men de aspiranten aanneemt op den leeftijd van 15 jaar. Zou men nu werkelijk met goeden grond kunnen onderstellen dat die gaping eenigszins wordt aangevuld, wanneer men een zeer klein gedeelte van hen, *die men later toch bekomt*, twee jaar vroeger in dienst neemt? Zal de nawerking der indrukken in een paar jaar op de Pupillenschool ontvangen, bij machte zijn om 8 à 10 jaar later den onderofficier te bewegen den dienst niet te verlaten, wanneer hij in de maatschappij eene betere betrekking kan bekomen??

(*) De beteekenis van dit vraagstuk zou men eerst dan goed overzien, wanneer men 't kader, beneden de 18 jaar, eens buiten rekening liet. Vóór dien tijd is van 't meerendeel het lichaam niet bestand voor den oorlog en het moreel niet voor de handhaving van het gezag. Bij de invoering van den persoonlijken dienstplicht, maar bovenal bij het uitbreken van een oorlog zal men, in de meest treurige ervaring, de donkere schaduwzijde kunnen waarnemen der korporaaltjes van 16 en 17 jaar.

Door verlenging van den tijd der voorbereiding, verhoogt men dus het afvoervermogen niet, maar wel de improductieve uitgaven. Ook de qualiteit der stof ondergaat feitelijk evenmin verbetering. Wij zagen 't reeds, op de Pupillenschool komt een goed deel van hen, die ook zonder haar den militairen dienst zouden gekozen hebben.

Door verlenging van den tijd der voorbereiding verhoogt men dus wel in hooge mate het aantal kweekelingen, maar — en daar komt het op aan — in zeer geringe mate het afvoervermogen van het Instructie-Bataillon ten behoeve van het kader der infanterie, en in nog geringer mate den gemiddelde dienstdtijd van den onderofficier.

Wij zullen echter voor een oogenblik, een zeer gunstig geval aannemen, en daartoe onderstellen dat de Pupillenschool ten behoeve van het Instructie-Bataillon, per jaar 50 pupillen afwerpt, en dat alle jongelingen, op die wijze bekomen, eenig en alleen door den invloed der Pupillenschool de militaire loopbaan hebben gekozen. Welnu, als deze jongelingen gemiddeld slechts twee jaar te Nieuwersluis hebben doorgebracht, heeft elk den Staat ongeveer f 800 gekost, of ongeveer f 1,10 per dag, hetgeen zeker niet te hoog is geschat. Wanneer nu geen enkel dezer 50 jongelingen mislukt, maar allen, reeds na anderhalf jaar, als korporaal, naar een der regimenten infanterie vertrekken, dan heeft elk van deze korporaals den Staat $\pm f$ 1300 gekost. *En deze som is voldoende om, gedurende 8 jaar, het traktement van den korporaal der infanterie te verdubbelen.*

Die 50 korporaals, van de Pupillenschool afkomstig, zullen juist toereikend zijn om elk der bataillons infanterie een korporaal te verschaffen. Om per jaar aan elke compagnie infanterie een korporaal te doen toekomen, zou men dus 4 à 5 Pupillenscholen noodig hebben.

Wanneer men nu bedenkt dat de gewezen Pupil nog slechts $6\frac{1}{2}$ jaar behoeft te dienen, als hij het Instructie-Bataillon verlaat, en er bij de infanterie alleen 887 korporaals ontbreken, dan vermeen ik, dat op deugdzame gronden, het bewijs is geleverd, dat men met de Pupillenschool op eene zeer kostbare wijze naar een

doel heeft gestreefd, dat men daarmede nimmer zal bereiken. ()*

En zulks is des te meer te betreuren, dewijl al zulke dure gestichten natuurlijk een slagboom stellen in den weg naar de meest noodzakelijke en dringende verbeteringen. De gelden toch voor de Pupillenschool acht ik veel productiever aangewend in 't belang der opleiding van den officier, waarvan men $\pm$ 30 jaar dienst heeft. Men wendt dan het geld veel productiever aan, want men verkrijgt daarmede *mannen, die met meer ontwikkeling den staat langer zullen dienen* dan bij de Pupillen het geval is.

Thans nog een ander teeder punt. Reeds het vorige jaar heb ik 't even aangestipt. Thans moet ik erop terug komen. Ik bedoel de muziek.

In den tegenwoordigen tijd, nu men niet meer aanvalt in gesloten massa's, maar met tirailleurliniën, terwijl de stem van het geschut en het geratel van het geweer het oor verdooven voor elken anderen indruk, thans houd ik de muziekkorpsen voor overbodig.

In het bijzonder geldt zulks ons leger, dat nimmer veroveringsoorlogen voeren zal noch groote veldslagen leveren. (**)

Vrijwilligers brengen de muziekkorpsen evenmin als de parades. Zij zijn dus thans ballast geworden. Bovendien zullen de belanghebbende gemeenten van zelf overgaan tot het oprichten van stedelijke muziekkorpsen, en zodoende van den

(*) Men besoffe, dat het steeds toenemend aantal uitvindingen voortdurend meer krachten uit het leger verwijderen zal en men dus ten laatste wel genoodzaakt worden zal, *zij 't tegen wil en dank*, het militie-kader te aanvaarden voor de *steeds sterker wordende legers*. Hoe eerder men er toe overgaat hoe beter zulks daarom is.

Uit een philanthropisch oogpunt *mag* en *kan* men de Pupillenschool ovenmin verdedigen. Trouwens de wet van Malthus werkt juist in de onderofficiers-gezinnen met onverbiddelijke nauwkeurigheid. Zoodra er een aanzittende van het gastmaal des levens verdwijnt, komt er in diens plaats een ander te voorschijn.

(**) Met slechts drie voltallige bataillons in colonne marcheerende, verneemt men aan den staart der colonne ter nauwernood een enkelen toon der muziek. Deze kan door één granaat uit elkander spatten, juist als men er 't meeste behoefte aan heeft. Dit bezwaart treft de trom niet. Men leze o. a. *Rüstow's Oordeel* omtrent het nut der muziekkorpsen in zijne „*Untersuchungen über die Organisation der Heere*“ op bladz. 328 en 329 der uitgave van 1868.

staat die aanzienlijke uitgaven overnemen, waarbij noch het rijk noch het leger, maar alleen de gemeenten eenig belang hebben. Verschillende voorbeelden zijn er om deze verwachting met vasten grond te mogen koesteren.

Daar de muziekkorpsen der negen regimenten infanterie, de bijdragen der officieren buiten rekening gelaten, aan soldij, kleeding en brood den staat per jaar ruim *f* 73000 kosten, mag men veilig *f* 75000 daarvoor in uitgaaf stellen, wanneer men er de uitgaven bijvoegt voor werving, huisvesting, nagelaten schuld, nachtleger, geneeskundige hulp, geneesmiddelen — soms voor geheele huisgezinnen — reiskosten, en last not least, ook voor de pensioenen. Aan de andere zijde is hierbij gerekend op de meerdere uitgaven voor de behoorlijke aanvulling der ontbrekende tamboers en hoornblazers.

Dat de 1°. afdeeling der Krijgsschool vervalt is een natuurlijk gevolg van de inrichting der Militaire Scholen op den voet door mij voorgesteld. Rekent men slechts op 30 leerlingen, wier studiekosten per hoofd *f* 300 bedragen, dan verkrijgt men eene natuurlijke vermindering der uitgaven van *f* 9000 per jaar.

Eindelijk houde men wel in het oog, dat het voor sommige gemeenten zeer voordeelig is om eene uitgebreide inrichting, als eener ontworpen Militaire Scholen, in haar midden te hebben. De Gemeente Leiden bewees dit, toen zij, bij de invoering der laatste wet tot regeling van het Hooger onderwijs, de Instelling voor Indische taal-, land- en volkenkunde van het Rijk overnam. Deze Instelling kostte den Staat in 1876 een som van *f* 21694,49^s en in 't volgende jaar eene van *f* 16112,77. Men zal daarom de raming niet te hoog aanslaan, als men voor de betrokken gemeenten, die toch reeds zulke groote voordeelen genieten, eene bijdrage stelt van de helft der eerstgenoemde som, dus 10,000 gulden, of ongeveer 1½ percent van de uitgaven ten behoeve der Militaire Scholen. Zulk een maatregel werkt tevens eene meer gelijkmatige verdeling der lasten in handen.

Eindelijk gelooven wij dat gevoegelijk de bijzondere uitgaven voor de instelling der aspirant-korporaals en onderofficieren kan verdwijnen, waarmede geenszins het doel wordt

bereikt, dat men zich had voorgesteld. De aspirant-korporaals en -onderofficieren zelven kan men behouden, doch zij kunnen nergens eene betere opleiding genieten dan bij het Instructie-Bataillon, waar men in de gelegenheid is de leerlingen te vereenigen, die thans over alle regimenten zijn verspreid.

Alle zaken, hier opgesomd, vorderen uitgaven, grootendeels ten behoeve van proefnemingen in den laatsten tijd gedaan. De meeste der bedoelde instellingen zijn van jongen datum, en volstrekt niet eng verwant aan noch opgegroeid met ons krijgswezen.

Alvorens de slotsom op te maken, dient uitdrukkelijk te worden opgemerkt, dat, in de tegenwoordigen toestand van de opleiding der officieren bij de korpsen, verbetering dient te worden gebracht. Het daartoe strekkende besluit tot oprichting der Militaire Scholen, ofschoon tot heden onuitgevoerd, is de openbare erkenning van de verbetering, waarin algemeen groote behoefte bestaat. Op welke wijze men die tot stand bringe, steeds zal men zich eenige niet onbelangrijke uitgaven getroosten moeten, wanneer men althans iets wil bekomen, dat inderdaad verbetering aanbrengt.

Al deze en andere kosten laat ik echter buiten rekening. (*)
Ik bepaal mij dus tot de volgende vijf posten:

de Pupillenschool	f 52 000
de Muziekkorpsen	„ 75 000
de 1 ^o . afdeeling der Krijgsschool	„ 9 000
Subsidie der gemeenten	„ 20 000
de bijzondere uitgaven ten behoeve der aspirant-korporaals en -onderofficieren	„ 9 500

Totaal . . . f 165 500

Vermindert men deze som met de 149 600 gulden, hierboven als maximum gevonden van de vermeerdering der uitgaven, dan blijft daarvan 16 000 gulden over. Daarover kan men dus zoo noodig, beschikken ten behoeve der premien.

Deze uitkomst bewijst, dat men *blijvende binnen de grenzen*

(*) Op de Begrooting voor 1880 vindt men o. a. f 57 000 voor de uitbreiding der Militaire Academie en de Pupillenschool.

der aangenomen begrooting, de opleiding van het officierskorps regelen kan volgens de aangewezen beginselen, wanneer men het mindere aan het meerdere ten offer brengt. Men bekomt zoo-doende, eerder met beperking dan met uitbreiding der uitgaven, eene meer nationale opleiding voor den officiersrang, waarbij aan de militaire vorming twee- tot viermaal meer tijd wordt besteed dan tegenwoordig. Door verbreking van den afzonderingsstaat van het militaironderwijs; door de vrijheid, waarmede men opvoedt, en door de degelijkheid van de opleiding, die men schenkt, zal men krachtig op de natie inwerken. Van de gekozen middelen mag men eene bijzondere aantrekkingskracht verwachten. En dit vooral schatte men niet gering, want opvoeding en onderwijs kunnen het talent wel ontwikkelen, niet scheppen. Zij kunnen de soort wel veredelen, maar niet veranderen. Het stelsel, 't welk door zijn aard en werking evenzeer de quantiteit als de qualiteit regelt, moet daarom beginnen met de stof aan te trekken, die men bij de opleiding wenscht te bewerken.

Wellicht zal men opmerken, dat het doel, door mij begeerd, ook op andere wijze kan bereikt worden. Ik zal dit niet ontkennen. Zulks doet echter niets af van de waarde der middelen waarmede ik de gehuldigde beginselen heb toegepast.

Dezen avond heb ik mij daarom bepaald tot het bewijs van de mogelijkheid der verwezenlijking van een ontwerp volgens die beginselen samengesteld, wanneer men het oog vestigt op het aantal der leerlingen en op kosten der opleiding.

Tevens werd daarbij de gelegenheid benut om den gang der zaken eenigszins nader toe te lichten.

Sommige der middelen, dienende om de kosten te dekken zonder de oorlogsuitgaven te verhoogen, zijn een natuurlijk gevolg der voorgestelde regeling. Met andere is dit niet het geval. Zulks doet echter weinig ter zake. De hoofdzaak blijft, dat de mogelijkheid is aangetoond om eene in de toekomst machtig voortwerkende verbetering tot stand te brengen, en dat zulks geschieden kan met eene uiterst geringe vermeerdering der uitgaven, waarvoor equivalenten ruimschoots aanwezig zijn. Bezuiniging bleek alleen noodig op improductieve uitgaven en op zaken van weelde.

Ik acht mij gedrongen hier te eindigen; U, Mijne Heeren, in 't algemeen mijn dank betuigende, voor de welwillende aandacht mij andermaal geschonken, en daarenboven aan het Bestuur dezer Vereeniging in het bijzonder voor de hoog gewaardeerde gelegenheid om in eene volgende Vergadering nogmaals dit onderwerp te bespreken. In den grond der zaak bevat het in zich den sleutel ter oplossing van de meeste der vraagstukken, die, op militair gebied, een volgend geslacht zal aantreffen in onze nalatenschap, of zien opdagen uit den drang der gebeurtenissen.

De Voorzitter: Namens de Vergadering dank ik nogmaals de beide sprekers voor hunne zeer belangrijke bijdragen. En zoo de tijd al niet bestaat heden avond de zaak verder te behandelen, zoo is het toch zeker, dat het hier een onderwerp geldt, dat altijd aan de orde blijft.

De Voorzitter sluit hierop de Vergadering.

De Secretaris,
A. L. W. SEYFFARDT.

ERRATA VOOR HET I^e VERSLAG.

Blz. 60, regel 20 v. b. staat: „wapening”, lees „wapenen”.

„ 40, regel 23 v. b. staat; „gezind”, lees: „ongezind”.